

Kalmarsund – Sveriges Florida

Per Dahl

NOVEMBER 2011

TIMBRO

© Författaren och Timbro 2011

ISBN 91-7566-838-3

www.timbro.se

info@timbro.se

Innehåll

FÖRORD.....	4
SAMMANFATTNING.....	5
INLEDNING - HUR LÅNGT ÄR DET TILL FLORIDA?.....	7
1. FRÅN BERGA TILL LÖTTORP - NIO NEDSLAG I EN VARDAG 2030	9
95-åringen: Ghada Tikritis liv och de anhörigas heder.....	9
75-åringen: Som vanligt sol över Öland.....	10
65-åringen: Varför inte Villa Hertha?	11
Ungdomlingen: Jag känner dem och de mig!.....	13
Hemtjänsten som äntligen kan organisera sig själv.....	14
En marknad behöver sina kontrollanter.....	16
Är man storföretag måste man både verka snäll och vara förtänksam.....	18
Vi håller oss till vår ändamålsparagraf!	19
Ett företag med ups and downs.....	20
2. ÄLDREBEHOVEN ÖKAR SNABBT – HOT ELLER ERBJUDANDE?	23
Den demografiska utvecklingen	23
Behoven finns, den som fyller dem blir vinnare.....	27
Från storstadsregioner	28
Nyproduktion av lägenheter.....	31
3. DET BÖRjade SÅ OMÄRKLIGT	34
Spridda skurar över hela landet – RUT	34
LOV – när kommer valfriheten i hemtjänsten till mindre landsbygdskommuner?	36
LSS – en marknad bryter fram	37
Från privatboenden till friboenden.....	38
4. DET POLITISKA DILEMAT LÖSTES ALDRIG, DET ÖVERGAVS	40
Konturerna kring en äldreförsäkring klarnar	40
Långtidsutredningar, tankesmedjor, Borgkommission och fria debattörer	42
En rak vänsterkurs... ..	44
Avtagande borgerlig konkretion.....	46
En reform med kniven mot strupen	47
5. HOT ELLER MÖJLIGHET?.....	50
Den som fångar utvecklingen vinner.....	51
KÄLLOR OCH LITTERATUR	53

FÖRORD

Mellan 1985-1992 sändes tv-serien Pantertanter för första gången. Komedin handlar om fyra äldre kvinnor som delar en villa i Florida. Originaltiteln är The Golden Girls, något som kanske desto tydligare beskriver vad serien handlar om. Fyra tuffa damer som flyttat till Florida för att ta tillvara på de bästa åren i livet.

Skulle en liknande serien kunna produceras i Sverige? Med Doris, en sarkastisk frånskild lärarinna av finsk börd, Rosa, en naiv änka från en liten håla i Värmland, den karltokiga änkan Britta från Skåne och sist men inte minst Riita, Doris mamma, som kan verka senil ibland. Tillsammans delar de en villa i den mest attraktiva delen av Sverige för äldre personer, nämligen...

Ja, var då? Var finns egentligen Sveriges Florida?

På det stora hela kan man säga att vi får göra våra egna val under livet. Vi kan bestämma skola (med hjälp av föräldrarna om vi är unga förstås), välja om vi ska utbilda oss eller inte, och var och till vad i så fall. Vi kan välja vilken läkare vi ska gå till. Vi kan välja partners, hur vi vill bo och så vidare. Men en dag tar det slut. Att förlora möjligheten att bestämma själv - för att du är gammal - är en skrämmande realitet för många äldre. Du har inte längre möjlighet att välja. Du är hänvisad till kommunens förmodade välvilja. Någon annan säger vad ditt duschbehov är, hur ofta du kan gå ut och vad du ska äta.

Sverige lägger mest pengar på vård och omsorg om äldre inom OECD. Men ingen vet om det också ger den bästa kvaliteten. Som ekonomiprofessor Pontus Braunerhjelm säger i en artikel från maj 2011: *Man har ingen känsla av att det är något under av hög kvalitet i äldreomsorgen i Sverige, det är inga lyxinstitutioner direkt.* Han har så rätt. Reformbehovet inom äldreomsorgen är stort, och mycket pekar på att en äldrepening - liknande dagens skolpeng - skulle vara en lösning. I rapporten du håller i din hand visar Per Dahl hur en ökad valfrihet inom äldreomsorgen, genom en nationellt finansierad "äldreomsorgspeng", kan bli faktorer för tillväxt och framtid för regioner vid sidan om storstäderna. Äldre kommer då inte längre att riskera att ses som kommunala kostnadsposter, de kommer att tvärtom bli lokala samhällsekonomiska intäktskällor.

Och Sveriges Florida? Enligt den här rapporten skulle den svenska serien Pantertanter utspela sig i Kalmarsund. Kalmarsund kommer - med en äldreomsorgspeng - att erbjuda hög livskvalitet till lägre levnadskostnader än storstadsregioner. Och det redan från gruppen 55+. De som är mindre beroende av hur arbetsmarknaden ser ut, men som fortfarande har sina gyllene år framför sig.

Per Dahl har tidigare varit politisk chefredaktör på Barometern, och är i dag redaktör för Emils Tankar.

Eva Cooper, Ansvarig för Timbros välfärdsprogram

SAMMANFATTNING

Fram till år 2030 kommer andelen riktigt gamla att öka starkt. Kostnaderna för service och omsorg till äldre kommer därmed också att växa, och diskussionen om hur och av vem omsorgen ska betalas pågår redan i utredningar och expertrapporter.

Denna rapport vill visa hur en ökad valfrihet inom äldreomsorgen och då i synnerhet en "äldreomsorgspeng" finansierad nationellt kan bli faktorer för tillväxt och framtid för regioner vid sidan om storstäderna, här exemplifierat med Kalmarsundstrakten. Äldre kommer då inte längre att riskera att ses som kommunala kostnadsposter, de kommer att tvärt om bli lokala samhällsekonomiska intäktskällor. En bidragande faktor blir då inte minst att områden som Kalmarsund kommer att erbjuda hög livskvalitet till lägre levnadskostnader än storstadsregioner.

Rottrådarna till en sådan äldremarknad kan redan urskiljas i en växande enskild hemservice och fler enskilt drivna boenden. Emellertid har den enskilde gamle eller hans/hennes närmaste ännu inte fått möjlighet att själva ta beslut fullt ut. En avgörande punkt för den som blir gammal är att i tid kunna välja hur man vill leva och hur hjälpen ska se ut när man blir riktigt gammal och inte längre orkar sköta vardagen själv, från ekonomin till maten. Att välja har sin tid, att slippa välja har sin.

De delar av Landsortssverige som redan nu bäddar för framtidens äldresektor, inte minst genom att släppa fram företagande inom området, kommer att tillsammans med de gamla själva bli utvecklingens vinnare.

Denna tes illustreras i rapporten genom ett antal framtidsbilder från en äldre vardag kring Kalmarsund år 2030. En demografisk bakgrund ges, liksom en skattning av den ekonomiska påverkan från en inflyttning av gruppen medelålders plus. Kan Kalmarsund attrahera några promille av storstäders framtida pensionärsgrupper innebär detta en märkbar lokal utvecklingspuls. Som ytterligare bakgrund går rapporten igenom diskussionen kring framtidens äldresektor i utredningsvärlden och hos de politiska partierna. I denna senare märks en skillnad mellan vänstern och de borgerliga. Inlägg med vänsteranknytning betonar det kommande gapet mellan framtida offentliga åtaganden och kostnader. Inlägg med borgerlig anknytning tonar ofta ned denna konflikt och menar i stället att ökat arbetsutbud, bättre folkhälsa och effektiviseringar medför att framtidens äldre service kan klaras med dagens institutioner.

Denna rapport förmodar att gapet sannolikt innebär ökat inslag av enskild finansiering, och därmed ytterligare kraft bakom utvecklingen från en offentligt planerad äldreomsorg till en diversifierad äldreservicebransch. Möjligheterna ligger inte i mer eller mindre fungerande finansiering av offent-

lig verksamhet, utan i framväxten av en flora av alternativ till denna, avpassade efter människors skiftande behov.

INLEDNING - HUR LÅNGT ÄR DET TILL FLORIDA?

”Numera är det livsstilsmotiv som gör att människor flyttar. Man flyttar samman med någon, söker en bostad eller en boendemiljö som är attraktiv, skaffar sig en utbildning eller söker sig bort från en viss miljö för att få nya impulser och perspektiv på tillvaron. Inget av detta finns det, från politiska utgångspunkter, anledning att beklaga sig över.” (Johnsson, 2002, s 68.)

Vi flyttar numera vanligen därför att vi vill, inte därför att vi är tvungna. Vi flyttar till något bättre: studier, ett nytt familjeliv, ett bättre jobb. Så varför inte också till en bättre pensionärstillvaro? Denna rapport kretsar kring gruppen ”medelålders plus”, som vill välja ett gott liv, som inte längre är hårt beroende av var arbetet finns och som skulle kunna göra Kalmarsund till ett Sveriges välmående Florida.

Den mängd organisationer som sysselsätter sig med att på möten, i uppvaktningar, genom regionplaner och i opinionsbildning besvärja fram ekonomisk tillväxt kring Kalmarsunds stränder hänvisar ofta till betydelsen av besöksnäring, kreativa klasser, exporterande kinesiska företag eller stora handelskedjor. Intet ont i detta. Men varför inte uppmärksamma de flera tusen som i dag arbetar i den lokala äldreomsorgen? Som besitter kompetens, men vars arbetsvillkor i dag är omgärdade av en kommunal verksamhets ramar och hinder för utveckling och diversifiering?

På en lokal regionkonferens för ett och ett halvt år sedan avslutade Bo Malmberg vid Institutet för framtidsstudier sin genomgång med bilden ”Det oönskade rådet: satsa på att locka 55+” (Malmberg, 2010). Tanken med denna rapport är att visa hur det oönskade rådet i högsta grad bör vara ett önskat råd, med tanke på de ramar och regler som kommer att prägla äldreomsorgen i framtiden. Önskat, eftersom en äldresektor präglad av valfrihet möjliggör nya arbeten inom sektorn, nyföretagande, en ökad ekonomisk tillväxtkraft och därmed bättre framtidsmöjligheter. Och naturligtvis först och främst en ökad livskvalitet för de många som under de närmaste tjugo åren kommer att få ökad vardagsfrihet och fritid när de gradvis lämnar arbetsmarknaden.

Denna rapport innehåller fem avsnitt.

Det *första* är glimtar från en trolig vardag för äldre kring de tre Kalmarsundskommunerna Kalmar, Mörbylånga och Borgholm år 2030. Vi möter här situationen runt tre enskilda pensionärer eller blivande pensionärer. Vi möter också tre yrkesaktiva i det som då blivit en utbredd äldresektor. Vi möter slutligen tre företagsperspektiv. Tanken med dessa nio stickprov från framtiden är att ge vardagsbilder av människors villkor, en vardag som av de berörda betraktas som god. Det är en framtid där kommunala institutioner och beslut spelar en mindre roll än i dag, där samhällsekonomin onekligen medverkat till tydligare gränser för det offentliga ansvaret, men äldre också själva förberett sig inför ett pensionärliv i kunskap om de villkor detta innebär.

Den vardag som skissas har sin grund i en tänkt demografisk och ekonomisk utveckling. Denna läggs fram i avsnitt *två*, ett försök att se en lokal framtid på grundval av de många nationella prognoser som redan finns. Här skissas först det behov av en utbyggd äldreomsorg som kommer att ställas, alldeles oavsett hur många som flyttar till länet. I avsnittets senare del diskuteras de demografiska förutsättningarna för en inflyttning av äldre, vilka drivkrafter som kan ligga bakom äldres flytt till Kalmarsund och vilka effekter detta kan få. Vi kan se hur de positiva följderna kanske inte är lika stora som inom den renodlade korttidsbesöksbranschen. Men hur de ändå inte är oväsentliga. En nyckelförändring är och förblir här en omläggning av finansieringsansvaret för äldreomsorgen från kommuner till en nationell nivå.

I avsnitt *tre* spåras några rötter till det som då kan vara vardag, till förhållanden i dag, 2011. Här uppmärksammas följder av RUT, LOV, framväxten av en LSS-bransch och hur enskilda äldreboenden blivit vanligare. Det är tendenser som i dag uppfattas var för sig, men som kan ses som pusselbitar till en framtid, bitar som ännu inte fogats samman.

I avsnitt *fyra* sätts sökarljuset på den politiska processen. Om vi 2030 får den vardag som skildras, hur har vi då tagit oss dit? Vad säger experter i utredningar och tankesmedjor, vad säger politiker?

Det *femte* och sista avsnittet kretsar kring vad som i dag kan göras lokalt kring Kalmarsund för att göra den skissade framtiden mer sannolik. Vad kan i dag stärkas och släppas fritt, så att människor i det som i dag är en splittrad äldresektor dominerad av offentliga institutioner kan utveckla sina egna arbetsramar, skapa nya relationer och ur äldresektorn få en expansiv äldrebransch att växa fram?

Det är min egen fasta övertygelse att en framväxande äldrebransch i framtiden kan ge alla äldre en bättre vardag, såväl de som väljer att flytta hit som de som redan bor här. Den har kapaciteten att utveckla ett äldreomsorgens kunskapskluster. Men detta kommer inte att ske så länge den är bunden till dagens kommunala planekonomitänkande.

Rapporten har skrivits till stor del på grundval av samtal. Ett varmt tack till alla dem som tagit sig tid, som kritiserat och som pekat på för mig okända källor, bland andra Lena van Alphen, Nils Fredrik Aurelius, Gustaf Björck, Peter Glebe, Leif Gustavsson, Lars Hamrin, Kent Ingvarsson, Lisbeth Lennartsson, Carl Johan Ljungberg, Stig-Björn Ljunggren, Lars Malmborg, Johnny Munkhammar, Lena Norlander, P O Persson, Erik Petersson, Kjell Petersson, Peter Stein, Niclas Thorselius och Emil Uddhammar.

Per Dahl

1. FRÅN BERGA TILL LÖTTORP - NIO

NEDSLAG I EN VARDAG 2030

95-åringen: Ghada Tikritis liv och de anhörigas heder

Rhula Åström trampade ett varv till inåt stan på Norra vägen vid backen innan Berga centrum. Hon var sen till sitt pass och hade några minuter kvar till boendet i Oxhagen. Det var en av hennes hjälpdagar där hennes mormor Ghada Tikriti bodde sedan något år, med ett tiotal andra äldre, mest kvinnor. Rhula gjorde en skarp sväng ned i viadukten under Norra vägen och upp på andra sidan. Kom hon nu försent igen skulle stackars Aisha som hade passet innan inte kunna komma hem i tid. Trampa på. Trampa på. Men Rhula var ändå glad för att det hade löst sig så bra för mormor. Nu, vid 93, kunde hon bo tillsammans med andra som också var födda i Irak. Hon hade kommit till Sverige som anhörig 2000, efter diverse trassel med Migrationsverket. Hon hade faktiskt lärt sig svenska ganska bra, med tanke på omständigheterna, men hade aldrig kommit in på någon arbetsmarknad. I stället hade hon hjälpt sin dotter med de yngsta barnen, och ordnat en del hemma. Eftersom Rhulas far inte hade någon Mellanösternbakgrund hade det inte varit helt lätt, i synnerhet inte när mormodern blev äldre.

De hade i början försökt med att Ghada skulle bo i ett äldreboende vid Vimpeltorpet, men det gick bara inte. För ju äldre hon blev, desto mer återvände hon i sinnet till det gamla hemmet. Den svenska maten var bara fel, smakade över huvud taget inget. De helger som skulle firas kände hon inte igen, men de helgdagar hon längtade efter kom aldrig. Och det blev allt svårare med språket. Vem skulle man egentligen tala med? Om vad?

Föreningen Tvåflodslandet hade emellertid tagit ett initiativ för femton år sedan. Den hade uppstått kring en källar moské vars besökare ofta hade liknande hemsituation. Föreningen hade hyrt lokaler av kommunen och grundat sitt eget äldreboende. I början hade debattens vågor gått höga. Detta var segregation! Var det inte kommunens sak att ordna äldreboende åt alla? Vem skulle veta vad som hände på ett äldreboende av detta slag? Fanatism, islamism? Underligt nog hade det varit vänsterpartisterna som hjälpt fram initiativet, medan sverigepartisterna som väntat varit mest emot.

Sedan nu en nationell äldreförsäkring införts 2020 hade det blivit betydligt enklare och mer arbetsro. En plats på ett äldreboende för så gamla kostade visserligen 600 000 om året, men äldreförsäkringens resurser kraftsamlades till de allra äldsta. Och med den konstruktion den hade, fanns möjligheten att lägga till extra service utanför försäkringsfinansieringen. Tvåflodslandet ordnade detta genom frivilliginsatser. Rhula, Aisha och andra yngre släktingar hade var sin halvdag i veckan: för matlagning, umgänge och omvårdnad. För nu bodde Ghada Tikriti där i Oxhagen.

Det som hade gjort Rhula verkligt glad var när makarna Khodr, George och Jane, hade flyttat in. Tvåflodslandet samlade dem med sunnibakgrund, men här hade två med bakgrund i det kristna Irak till slut blivit med i gemenskapen! Ja, mest av allt var det språket och maten som låg bakom. Klyftorna från det gamla landet satt djupt, men kanske började de läkas även i en gammal generation.

Så där. Framme! Lås cykeln, upp i trappan! Hej, Aisha! Salaam!

75-åringen: Som vanligt sol över Öland...

Marcus Arrén lutade sig bakåt på den lilla balkongen. Vilken försommardag här på Öland! Sol över sundet, moln över fastlandet. Det syntes till och med en och annan regnsky, effektfullt draperad bakom Ölandsbrons båge. Det fick nog bli att åka in till Kalmar och handla i morgon, i stället för i dag.

Det var nu sex år sedan Arrén vid 69 hade flyttat ned från Stockholm till lägenhetskomplexet i Algutsrum. Vännerna och de gamla arbetskamraterna hade protesterat, så långt bort? Stanna kvar här där du känner människor! Men när han och hustrun jämfört månadsavgifter och priser på seniorlägenheter i Stockholm och de här nere hade valet blivit lätt. För samma summa var boendestandarden här långt högre. Den varma årstiden var längre, i synnerhet på höstarna. I husets trädgård hade han kunnat plocka de sista hösthallonen i november förra året.

Men visst, avståndet var ett problem. Det hade i alla fall blivit mindre, när alla seniorlägenhetskomplex byggts här nere och det vuxit fram en större marknad för direktresor till Stockholm och Göteborg. Där han bodde fanns till och med servicen med en övernattningslägenhet på Kungsholmen, som man kunde boka om man var ute i tid. Så han och hustrun var inte strandsatta här nere. I mitten på 2010-talet hade seniorhusen skjutit som svampar ur jorden. På andra sidan sundet i Kalmar hade 200 lägenheter i Berga stått klara 2015. Nere i Färjestaden hade det assistansföretag som vuxit som DI-gasell i början av 2010-talet byggt boende inne i Färjestadens centrum, på den gamla campingen. Mellan Stora Rör och Rälla fanns det nu två komplex, också de assistansföretagets, och i golfbyn Ekerum hade inslaget av äldre i bostadsrätterna ökat. Uppe i Borgholm fanns Resedan sedan 2013 och när nysatsningen i Köpingsvik stått klar hade några av de nya lägenheterna blivit seniorboenden där också. Andra boenden fanns också. Med gemensamma ansträngningar hade fastighetsägarna motat campingfesttraditionen i grind. Det mesta hade växt fram genom bygg- och fastighetsbolagens satsningar. Men kommunerna hade sett fördelarna och hjälpt fram planarbetet. Dels blev fler småhus tillgängliga för andra inflyttare, dels blev det under en övergångsperiod mindre kostsamt med hemtjänsten när äldre bodde mer koncentrerat; restider och reskostnader hade sjunkit. Sedan, 2020, hade ju den allmänna äldreförsäkringen lyft bort kostnadsansvaret för äldreomsorgen från kommunerna.

Som han och hustrun bodde nu behövde de inte mycket service förutom den som täcktes av RUT: städning och lite annan hemhjälp. Det viktiga hade i stället varit perspektivet framåt. Tänk när han eller Anna skulle behöva mer hjälp om säg tio år, och när de inte längre skulle kunna köra bil? Här fanns det moment i avtalet med hans hus (ja, det kallades huset, i vardagslag) att mer hemservice, bekostad via pensionsförsäkringen, skulle finnas tillgänglig när de behövde den. Och med så många nya seniorboenden hade fastighetsförvaltarna också kunnat samarbeta med det nya Drottning Victorias Vilohem i Borgholm om avlastningslägenheter. Ja, det var alltså inte nuvarande drottningen som avsågs i namnet, utan Gustav V:s hustru, för vilohemmet var gammalt. Efter en period som normalt pensionat hade en framsynt ledning nytolkat grundtanken – rekreation och avkoppling för främst kvinnor. Nu i form av avlastningslägenheter för en kortare tids boende.

I och med äldreförsäkringen hade det också kommit en variation i boenden för riktigt gamla. Hans och Annas hus hade specialavtal med ett – det skulle vara möjligt att flytta dit när de inte längre kunde klara vardagen själva. Utan att kommunala biståndshandläggare kunde säga nej.

Den allmänna äldreförsäkringen hade visserligen inte fört in så mycket mer skattepengar i äldresektorn. Men när skattepengarna förmedlats på detta nya sätt hade det indirekt vuxit fram en förståelse för att människor skulle kunna betala mer om de ville (ja, kommunerna hade ju inte direkt lagt fingrarna emellan i avgiftsfrågan tidigare heller). Men i och med den ökade valfriheten blev det faktiskt också marginellt billigare. Pusslet av tillgängliga resurser, människors efterfrågan och förväntningar, blev lagt på ett nytt sätt, sociala vanor förändrades. Det blev faktiskt överkomligt för fler med standard på gamla dagar.

65-åringen: Varför inte Villa Hertha?

Patricia Ullén gick längs Södra Långgatan i Kalmar. Hon hade ganska bråttom; flyget ned hade varit försenat, men tro inte att avgången hem till Stockholm var framflyttad. Icke.

En snabb sväng in mot Storgatan och där låg den! Villa Hertha, med tegelfasader i art déco, träport i tjugotalsbarock och koppartak med lätt kinesiskt stuk. Man kunde tro att det var Ragnar Östberg som ritat, i stället var det ett verk av Carl Bergsten från 1925. Men likheten med stilen i Stockholms stadshus var slående.

Här skulle hon alltså förhandla om kollektivet skulle kunna köpa stadsvillan. Kollektivt ja, det lät lite radikalt. Egentligen var de ju en grupp gamla vänner som hade kommit fram till att de ville bo tillsammans nu när de var runt 65. På så sätt skulle de kunna ha det roligt när de fick mer tid, även om de flesta av dem tänkte fortsätta att jobba, men som konsulter. Slita med rutinmässiga investorsrelations fick hennes efterträdare göra, log Patricia. Men hon hade tillräckligt starka nätverk på sin gamla arbetsplats för att vara den naturliga som tog vid i arbetstoppar och när det behövdes

djuplodande diskussioner om hur företagsprofilen skulle gestaltas.

De hade sökt i Djursholm och de hade sökt på Östermalm. Men trots att de inte var direkt fattiga var priserna alltför mastiga. Men landsorten då, tänk på gamle Sture Eskilsson! hade någon undrat. Tja? Strängnäs var för pendlarmässigt, Trosa för småttigt, Linköping för instängt. Så hade de sett annonsen om Villa Hertha. Suck – en dröm för åtta personer. Och när åtta lade samman sin lånemöjligheter blev priset realistiskt. En arkitekt hade skissat på hur man kunde dela upp huset inuti i de fem smådelarna med gemensamt kök och sociala utrymmen. Så nu var hon här. Efter att ha träffat mäklaren skulle hon höra sig för på läkarmottagningen i det där stora huset som kallades Ångkvarnen. För de ville vara förtänksamma och ordna kontrakt med en husläkare och särskild skötersketid en gång i veckan. Läkare var känsligt – hon ville träffa personen i fråga och se henne i ögonen innan de bestämde sig. Då var det enklare med livsmedlen. Efter lite nätsökning hade de hittat Matkassen och till och med Fruktkorgen. Kontor på stan hade varit lite svårare, men på Varvsholmen – cykelavstånd – fanns det ett kontorshotell.

Staden hade också grunder till en lokal tjänstesektor som hennes grupp kunde utnyttja yrkesmässigt – kommunikationskonsulter, datakonsulter, högskoleutbildade av andra slag. Jämfört med Stockholm var arvodesnivån betydligt lägre. Om de sedan var lika bra fick man ju se, men de skulle ju bara stå för utförande, inte för alla de nätverk Patricia och hennes jämnåriga själva hade samlat på sig.

De hade resonerat länge. Kalmar var onekligen långt bort, och skulle de kunna ha kvar en nödvändig närvaro där affärerna gjordes så långt bort från allt? Men efter att ha räknat på priser och tider tedde sig Brommaflyget (Bromma fanns fortfarande, tack och lov) liksom biltiden ned till Kastrup ändå hanterlig. Mycket gjordes ju nu också via tv och delade nätverk.

Och de hade ju faktiskt tänkt att trappa ned de sista professionella åren mellan 65 och 70. Kalmar och Öland hade både kammarmusik, golf, natur och seglingsmöjligheter. Tänk att kunna komma till Köpenhamn och de danska öarna och slippa den Stockholms skärgård de blivit så trötta på!

Men mest av allt, det måste hon erkänna, hade kostnaderna för boendet styrt, liksom möjligheterna till kommande service. Här skulle de få en levnadsstandard som hade varit helt otänkbar i det dyra Stockholm. Och med så många etablerade äldreserviceföretag var hon ganska säker på att de inte skulle behöva utsättas för obehagliga överraskningar efter 70 – kringflyttande eller allsmåttiga kommunala biståndshandläggare. Det gjorde onekligen sitt till att de flesta servicegivarna här nere fanns med i pensionsbolagens partnerregister. För femton år sedan hade de nya tilläggsförsäkringarna kommit – de med vilka sparandet kunde tas ut i service, inte bara i pengar. Som tur var hade alla åtta i gruppen sådana, och livbolagen hade ju för sin del skapat en gemensam resursbank, så

att inte vissa bolag gav tillgång till några serviceföretag men inte till andra.

Se där, här kom ju mäklaren! Löfgren j:r hette han tydligen.

Ungdomlingen: Jag känner dem och de mig!

Denna helg var till och med minibussen full. Johan Sevedsson stod i snögloppet utanför Wollinska stiftelsens små hus vid Krusenstiernska trädgården i Kalmar. Tänk om nu bara paret Jonsson kunde komma i tid. De andra i bussen hade redan åkt med honom från Ekerum på Öland och började bli otåliga. Där kom Jonssons, i alla fall. I vanliga fall brukade Sevedsson, som nu blivit 66, bara vara alltiällo för äldre i Borgholm, men eftersom han hade ett busskörkort så hade han också börjat hjälpa gamla med transporter. Som nu till jul. Kommunikationerna mellan Öland och omvärlden hade alltid varit ett problem, särskilt för äldre som började tröttna på att köra bil längre sträckor själva. De snäva bytestiderna i Alvesta var något de flesta äldre ville undvika; ingen hade kunnat göra något åt dem så länge han mindes. Och det var fortfarande alltför många förseningar för att gamla skulle vilja riskera att bli sittande där om anslutningen inte klaffade åt något håll.

Flyg var lika trassligt. Antingen skulle man ta sig ut eller in via Arlanda eller så skulle man packa in sig i de små planen till och från Bromma. Återigen ställde det krav på anhörigas insatser. Många ville nog, men de som åkte med honom ville inte gärna ligga sina barn till last. Och i de fall det inte gällde släktbesök var han huvudalternativet.

I vanliga fall jobbade han som ett slags matarbil till direktbusslinjen Öland–Kalmar–Stockholm. Sedan tog andra i hans ålder, som var aktiva i bilnätverket där, vid när bussen kom till Stockholm. Det stora problemet brukade nämligen vara att bussarna blev försenade. Den färdtjänst som fanns hade små möjligheter att vänta, utan måste ta andra uppdrag, och så kunde gamla bli stående vid Klarabergsgatan om de inte hade möjlighet att ta taxi. Och det var ganska dyrt.

Eftersom de förare som ingick i hans nätverk alla var mellan 65 och 70 och inte hade just transporter som huvudförsörjning blev det billigare att åka med dem; de hade verksamheten som extraknäck efter pensioneringen.

Men nu var det jul och så många ville åka att han kunde köra hela vägen med den egna minibussen.

Det hela hade börjat i smått. Som gammal företagare tyckte han inte om att bara rulla tummarna, och de låga arbetsgivaravgifterna gjorde också sitt till för att han skulle fortsätta jobba. Sedan hade han märkt att äldre gärna ville ha kontakter med dem som var i ungefär samma ålder. I alla fall tillräckligt många för att hans fixarfirma skulle ha tillräckligt att göra.

De flesta som frågade honom hade hört om honom av vänner och bekanta. Det som börjat i smått var nu uppe i något som liknade en gammal halvtid, eller något däröver. Det räckte tyckte han. Då fick han tid till kontakter och kunde känna att hans insatser var konstruktiva.

Stockholmarna och ex-stockholmarna hade blivit allt fler, och därmed också efterfrågan på resor. I och med att färdtjänsten också påverkades av omläggningen till en allmän nationell äldreförsäkring 2020 hade hans riktigt gamla kunder nu möjlighet att få sina resor med honom subventionerade. Men de allra flesta fick numera betala dem själva.

Husvaktande på vintern, fixande, bilskjutsar, handlande, trädgårdshjälp och inte minst hjälp med all hemelektronik. Det var många olika saker Johan Sevedsson hade på sin lista. Men det höll honom igång och han kände att han hade en uppgift. Så några år till skulle det nog bli i nätverket Ungdomlingen. Sedan skulle han minsann slå sig till ro.

Hemtjänsten som äntligen kan organisera sig själv

Regnet duggade över Löttorp. Lite bort på vägen mot Horn stannade Solveig Andergren bilen från Löttorps Äldre, vårdkooperativet hon var med i. Det var ganska skönt att kooperativet hade köpt de fem äldrehusen för några år sedan. Det hade varit mycket diskussion om de skulle våga, men villor var fortfarande väldigt billiga här, till skillnad från de påkostade sommarhusen. Så nu kunde kooperativet samla sina äldre omsorgstagare till något som liknade ett ålderdomshem, så som sådana hade fungerat för femtio, sextio år sedan. Det hade inneburit att restiderna mellan de äldre kunnat kortas betydligt, så de gamla själva fått mer tid.

Det hade varit en stor omvandling de senaste tjugo åren. Inte många av de gamla öläningarna fanns kvar; bygden norr om Löttorp hade varit en avfolkningsbygd, där affär, skola, busstationer och bensinstation försvunnit. Den kommunala hemtjänsten hade tvingats arbeta som ardennerhästar eftersom de gamla hade bott så långt från varandra, desto längre, ju färre de blev.

I stället hade det nu blivit några av de första av 1980- och 1990-talens inflyttare som bodde i äldrehusen, två-tre per hus.

Hemtjänsten hade också ändrat karaktär fullständigt på tjugo år. Städning, underhåll och sådant som inte hade med den gamles person att göra sköttes med RUT-avdrag. Jobbet sköttes visserligen inom samma kooperativ, men det hade lösgjort de undersköterske- och sköterskeutbildade till fler sociala uppgifter, som medicinhanteringen och vårdkontaktarna. Nu kunde man också samutnyttja bilarna, så att kooperativet tog hand om det rena hemtjänstresandet, servicetransporter, vårdbesök och viss färdtjänst, vilket inte hade gått tidigare. Det hade varit rent absurt på slutet tidigare, när kommunen skötte sitt, landstinget sitt och färdtjänsten sitt. Formellt korrekt, en social katastrof.

Människor såg på Löttorps äldre och de nya äldrehusen så positivt, så att de var beredda att flytta, ja, nu var det till och med en liten kö. De hade ju ansvar för några som bodde kvar i egna hus, naturligtvis. Men stressen hade minskat, trots att Solveig ungefär som sina företrädare ansvarade för sex-sju besök på förmiddagen och ungefär lika många på eftermiddagen.

I och med att några äldrehus låg så nära varandra kunde de gamla där också äta tillsammans, vilket inte minst gjorde att problemen med maten hade minskat. Hur få en gammal människa som är allmänt led på det mesta att äta medan man själv är kvar i huset? Utan att bråka? Gångna tiders larmrapporter om kall mat och gammal mat hade ofta berott just på att hemtjänsten måst åka innan den gamle hade börjat äta. Sedan hade asken blivit stående på köksbordet.

Nu blev det å andra sidan helt naturligt att äta vid det gemensamma bordet. Gemenskapen fick maten att smaka gott.

Ja, den var ju lagad lokalt i Löttorp också.

Hur hade det börjat? Någon gång runt 2010, när gamla sommargästernas hemkommuner tagit över betalningsansvaret för hemhjälp. De hade inte lika nära till just Borgholms kommuns organisation som Borgholms kommun själv. I stället hade möjligheter växt fram för fristående hemtjänstservice. Att ordna saker via anbud var för en kommun långt lättare när det inte gällde hemorganisationen utan något långt bort. I och med att olika serviceverksamheter växt fram hade det också börjat bli naturligt för de gamla själva att vilja ha ett ord med i laget om vem som skulle komma. När sedan valfriheten i äldreomsorgen övergick i en allmän äldreförsäkring 2020 hade vanan och kontakterna funnits där.

Löttorps äldre hade bildats något år senare, som ett förening av några som passat hus, några som jobbat med RUT och ett antal från kommunens nordligaste hemtjänstdistrikt. De hade mest uppdrag i själva Löttorp, några hos de mycket få gamla som faktiskt bodde kvar norr om orten uppåt Böda och så ett antal ganska givande rena RUT-uppdrag i Sandvik. De var lite avvikande, men gav bra ersättning.

En marknad behöver sina kontrollanter

Rapport PRO

2030 04 20

Län H/Kalmar

Kn Borgholm

Till 2031 års upplaga av PRO-guiden

Äldreboendets namn: Resedan

Läge: Sandgatan 41

Storlek: 35 lägenheter

Ägare: Borgholm energi

Basfakta

Hyreslägenheter/senioranpassade: 35

Övernattningsrum: 3

Gemensam matsal: 65 platser

Klubbrum: finns, 20 personers

Träningslokal: finns i huset

Vårdcentral: inomhusförbindelse

Nattjour: finns

Fortsättningsavtal om närliggande vidareboende vid ökat behov av omsorg: finns, via
Borgholms kommun

Buss: hållplats inom 100 m

Parkeringsplatser: att hyra

Trädgård: ja

Sjöutsikt: sjöglimt

Uppfört: 2013

Delreoverat: 2025

Husnät: finns

Bibliotek: –

Bassäng: –

PRO-förening: finns

Samarbeten

Ansluten till Din Bil, transportpool

Erbjuds i Borgholm: se ortspresentation

Kvalitet

På en skala mellan 1 och 9 har elva deltagande hyresgäster lämnat följande svar:

Mat 6

Boendestandard 5

Läge 7

Vaktmästarservice 6

Nattservice 4

Tillgänglig vårdservice 8

Standard i gemensamma utrymmen 6

Personalens engagemang 5

Ledningens engagemang 3

Möjligheter att ta kontakt med ansvarig 4

Möjlighet till extraservice 5

Prisnivå, prisvärt för given service: 4

Stämning: några enstaka konflikter mellan boende har fått rulla på, utan åtgärder från ansvariga.

Sammanfattande omdöme: ett prisvärt alternativ med något lägre kostnadsnivå.

Förändring sedan förra besöket, för två år sedan: marginellt sämre svarsomdömen.

Rekommenderas: tre stjärnor, som tidigare.

Kommentar av kontrollant

Jag säger bara det! När jag besökte Resedan var omdömena om PRO så bra man kan tänka sig. Vi är de enda som lägger ned jobb på att berätta om äldreboenden. Vår PRO-guide är som gamla tiders Guide Michelin, sade man (måste kolla vad det är). När vi sänkte Resedans omdöme för två år sedan med en stjärna skärpte tydligen ledningen sig ordentligt, men har sedan tappat lite av greppet igen.

Vår PRO-guide över Sveriges alla äldreboenden och seniorhus har gett oss minst tio nya medlemmar här i Borgholm. De vill visserligen inte engagera sig. Men de betalar för att få rabatten på guiden och allt extramaterial!

Kan inte komma ifrån frågan varför vi inte började med den här guiden tidigare än vi gjorde. Vi hade ju organisationen. Och vi hade en tydlig profil som allmänna konsumentföreträdare, exempelvis genom priskontrollerna vi publicerade varje år. Var det så att vi inte tog vår roll som intresseorganisation för pensionärer på allvar? Eller levde vi i tanken att all äldreservice var lika bra? Det kan ju ha varit så när den var kommunal, men jag har svårt att tro det, med tanke på de tydliga standardskillnader som finns i de kommunala boenden som finns kvar.

Jag säger bara det. Att inspektera äldreboende för PRO, det är att göra en insats. Och att trivas med livet!

Är man storföretag måste man både verka snäll och vara förtänksam...

Hur KO Fastigheter fått så många seniorboenden i sin verksamhet var egentligen svårförklarligt. Det hade börjat med några få lägenheter på Varvsholmen, ett resultat av förhandlingar om markreservationer med Kalmar kommun. Om KO inte byggde in några sådana med kommande rimliga hyror i sitt hus kunde man säga adjö till allt engagemang i Kalmar Norra Sjöstad. Det hade varit kommunens lika hårda som informella och odokumenterade linje. Möjligheterna i Kalmar Norra Sjöstad gick ju bara inte att missa.

Sedan hade man med smarta förhandlingar lyckats ta över rättigheterna för skogsknallarna vid Berga i norra delen av stan. Det lilla centret hade varit ganska nedgånget 2015, men med fler boende i området hade det ändå en chans. Och i den planering som redan var gjord fanns projekteringen av de 200 seniorlägenheterna. Ritningarna var klara, och KO hade köpt allt av det andra fastighetsbolaget. Likaså hade man hakat på i Köpingsvik uppe vid Borgholm, när den orten befriats från sin midsommarfyllleimage ungefär samtidigt.

Det var egentligen inte mycket dyrare att uppföra seniorlägenheter än att bygga vanliga hus, när man fått in rutinerna. Precis som gamla byggkungen Anders Diös en gång gjort i Uppsala överlät man de färdiga husen till bostadsrättsföreningar, vars förvaltning sköttes av ett servicebolag som var dyrt för föreningen att lämna. På så sätt fortsatte intäktsströmmen till KO, även om man inte längre ägde själva husen.

Sedan hade det varit ganska enkelt att utvidga servicebolagets tjänstespektrum. Inte bara yttre fastighetsskötsel, jour, trädgårdshållning och trappstädning, utan också hemstädning och RUT-service. Teamen kunde ju kvarteren och kände de boende, och någon skillnad mellan fixarservice ute och inne i lägenheter fanns ju inte.

Det blev onekligen mer personalintensivt när man hade breddat på detta vis, men servicebolaget hade en effektiv ledning som skötte sig själv och som gav intäkter till den samlade KO-koncernen. Det hade visserligen i och med detta blivit ett ökat fokus på Kalmarsund, vilket varit ovant för det stora bolaget. Men det hade ju en gång startats här, några av ägarfamiljen bodde kvar, och Kalmarsunds äldreboom ville man inte missa.

Det goda var också att man kunde utnyttja faciliteterna här också ute i sina allt fler engagemang med inslag av seniorboenden nere på kontinenten.

KO hade också med sina större resurser möjligheter att marknadsföra sina boenden i storstadsområden, och därmed kunde man nå en blivande kundgrupp som var resursstarkare än den lokala runt Kalmar.

Att koncernen hade de resurser den hade har också möjliggjort samarbetet på Stockholmsnivå med pensionsförsäkringsbolag – KO hade kunnat erbjuda de breda ramar och geografiskt spridda alternativ som krävdes om man skulle vara partner till AMF, Skandia och de andra stora. Kalmarsund hade blivit ett showcase. 300 lägenheter här, som man slussat besökare till, skulle snart bli 450. Och besökare från Tyskland hade varit nöjda, så nu hade KO kontrakt på motsvarande anläggningar i Kieltrakten, och en utanför Hamburg.

Vi håller oss till vår ändamålsparagraf!

PM till SPF, översikten Äldreservice i Kalmartrakten

”En stiftelse, benämnd Wollinska stiftelsen, för beredande av ett hem för pauvres honteux i Kalmar. Stiftelsens styrelse ska bestå av landshövdingen i Kalmar län, borgmästaren i Kalmar, kyrkoherden därstädes samt ordförandena i Kalmar stadsfullmäktige och Kalmar Industri- och Köpmannaförening.” Arvet efter Oscar och Hilma Wollin förvaltades väl. 1943 var det värt 2 miljoner i dåtidens penningvärde, vilket kan räknas om till omkring 70 miljoner i början på 2000-talet. Men med god aktieförvaltning har tillgångarna växt, och därmed också möjligheterna att erbjuda bostäder.

De första husen i art déco-stil i närheten av Kalmars Gamla stan innehöll ett hundratal ganska små lägenheter från slutet av 1940- och 1950-talen, men kraven från de boende medförde att ytorna blev större. Omkring 20 lägenheter från 1990-talet ligger vid Södercentrum. Ett 30-tal inrättades i början på 2000-talet ännu lite längre från centrum, i södra Kalmar. Sammanlagt hade stiftelsen på 2010-talet cirka 200 lägenheter att hyra ut. Men då var köerna också mycket långa; skulle man ha chans att flytta in i någon av dem vid 75 behövde man stå i kö vid senast 70.

God kapitalförvaltning, offensiv i uppgångar men försiktig i rätt tid hade ökat resurserna. Stiftelsens nyckelkompetens var och förblev förmågan att uppföra och förvalta fastigheter effektivt. Där mer vidlyftiga byggföretag urskilde sömsmåner visade Wollinskas ledning förmåga till synnerligen noggrann kontroll; så hölls också antalet anställda för fastighetsförvaltningen nere och serviceentreprenörer i styr.

Så beslutet att bygga ut fler bostäder var i och för sig lätt att ta omkring 2015. Stiftelsen höll sig till Kalmar, och hade del i exploateringen av Kalmar sjöstad runt Kullö och Svinö. 2020 var lägenhetsbeståndet uppe i 400, och eftersom man förtänksamt sett till att ha lokaler för en mindre livsmedelsaffär i sitt hus i Norra Sjöstaden har de varit mycket attraktiva.

Wollinskas kännemärke har varit att man strikt hållit sig till stiftelsemålen. Lägenheterna har visserligen gradvis blivit större, men aldrig mer än tvåor och någon trea. Standarden har varit god,

men inte överdrivet hög. Stiftelsen har aldrig satsat på större gemensamhetslokaler eller anställda som gett äldreservice; sådant har de boende fått från RUT-bolag eller annan hemservice.

Resultatet har blivit ett gott lågkostnadsalternativ, med hanterbara lägenheter i relativt centrala områden. De höga hyrorna i mer sofistikerat äldreboende har undvikits, liksom glasade innergårdar, gym, pooler eller klubbrum. Inflyttarna har stadigt kommit från själva Kalmar, till skillnad från hur det varit på Öland. Men i och med att äldre med behov av service tenderat att bo relativt samlat hos Wollinska har servicebolagens arbete underlättats liksom den sociala samvaron de boende sinsemellan. Det har indirekt gjort att trycket mot mer omsorgsintensiva boenden blivit lägre.

En faktor har dock blivit allt viktigare och börjar nu påverka. Wollinska stiftelsen kan inte erbjuda några fortsättningsavtal, erbjudanden om garanterad plats på omsorgsboende vid riktigt hög ålder. Visserligen har allt fler yngre pensionärer nu 2030 den typen av garantier inbyggda i sina pensionsförsäkringar. Men det stora flertalet boende i Wollinska är fortfarande helt beroende av den nationella äldrepengens regler, och kan därför inte veta vart de eventuellt måste flytta förrän inför själva flytten.

Detta upplevs av allt fler som ett skäl att undvika Wollinska. Så trots att stiftelsen tydligt markerar att det är fastighetsförvaltningen som är kärnkompetensen kommer man nog ganska snart vara tvungen att sluta avtal med någon motpart för att kunna visa kommande hyresgäster att deras framtid har ett fullgott grundalternativ livet ut.

Ett företag med ups and downs

VD för Äldre på Öland AB, Gunnel Hansson, kunde i alla fall känna att verksamheten kommit på rätt spår nu när hon avgick och själv pensionerades. Väntelistorna för att få flytta in var åter uppe i mellan femton och tjugo månader. Och medieanalyserna från kommunikationskonsulterna visade att de positiva nyheterna återigen vägde över såväl i lokal- och regionalmedia som i medier särskilt riktade mot pensionärer. Tidigare hade det inte varit särskilt rolig läsning.

Det hade börjat för tjugofyra år sedan i dag. Äldre på Öland hade grundats i Färjestaden av en tidigare kommunanställd och sysslät med att ge handikappade personliga assistenter. Grundaren Hans Nilsson hade sett på vilka lösa boliner människor fått jobb inom den kommunala hemtjänsten och sagt sig att de människor som skulle vara närmast dem som vände sig till hans organisation för vardagshjälp skulle väljas ut noga och få en långt mer omsorgsfull inskolning. De fick gå parallellt med redan verksamma personliga assistenter, de utvärderades och intervjuades, och deras uppdragsgivare hade alla möjligheter att ge synpunkter.

Verksamheten hade snabbt blivit framgångsrik, och Dagens Industri hade utsett bolaget till årets

gasellföretag. Som mest hade omkring 150 personer varit anställda i denna första fas, då allt varit samlat till LSS-assistans i och kring Kalmar–Färjestaden.

Nästa steg hade blivit ett kliv över till äldreomsorgen, när Äldre på Öland 2015 uppfört seniorlägenheter med hög omsorgsgrad på det gamla campingområdet vid stranden direkt söder om Färjestadens centrum. Det var bara tjugo lägenheter, och hade snabbt kunnat hyras ut till äldre par som började få behov av hjälp hemma, men ändå i stort sett kunde klara sig. Eftersom allt fortfarande var väl geografiskt samlat hade det varit enkelt för Hans Nilsson hade personligen insyn i allt som försiggick.

Sedan hade det blivit ett seniorboende, uppe vid Algutsrum, med utsikt över Kalmarsund, och ett till, med tydligare betoning av särskild omsorg, lite längre in mot Mittlandsskogen. Även här hade de 40 lägenheterna snabbt blivit fyllda, på grund av Äldre på Ölands goda rykte. Människor hade sökt sig hit från andra delar av landet på grund av klimatet, airen av livskvalitet på Öland och eftersom förbindelserna med Kalmar var så täta.

Men efter fem år hade det börjat mattas. Hans Nilsson hade haft personal vid tre komplex att leda, förutom dem som fanns i hemservice mot dem som bodde hemma. De som flyttat in först hade blivit äldre och äldre och behoven av hjälp hade ökat gradvis. Och han själv hade blivit allt äldre. Så till slut hade han varit tvungen att lämna över till en efterträdare, som hade goda formella meriter. Men som inte hade Nilssons grundmurade förmåga att välja rätt människor att anställa.

I och med den nationella äldreförsäkringens införande 2020 hade kontrollen av seniorboenden också blivit tydligare.

Det hade börjat med en medieskandal nere i Färjestadenkomplexet, där några i personalen hade velat få hyresgäster att vara uppe och ute mera. Väl tänkt, men klumpigt genomfört. Lokaltidningarna hade hakat på, och i efterdyningarna till den diskussionen hade det visat sig att den som fungerat som husläkare för komplexen uppe i Algutsrum haft problem och skrivit ut medicin lättvindigt. Man skulle ha trott att det då, 2022, skulle ha varit bättre ställt med doktorers överblick över sina patienters behov. Men icke.

Så hade man till råga på allt råkat ut för dödsfallet i Färjestaden 2023, en badrumsolycka där en larmknapp visat sig vara trasig.

De gamla hyresgästerna hade förblivit lojala och många ville för sitt liv inte bo någon annanstans än hos Äldre på Öland. Men strömmen av nya sökande hade sinat, och till slut hade man måst samla de boende uppe i Algutsrum till den ena anläggningen, den med utsikt över Kalmarsund. Och flytt

var ju just det de flesta äldre verkligen ville undvika, även om det begränsade sig inom samma ort.

Nåväl. Tack vare den nya VD:n, Gunnel Hansson, hade fokus åter satts på nyckelförmågan – konsten att finna rätt medarbetare och att skola in dem så att de till fullo såg sin roll och sina uppdragsgivares roller. Nu, 2030, var tillströmningen åter tillräcklig för att framtiden skulle bli stabil. Betygen från PRO och de andra rankningsorganisationerna hade höjts. Och pricken över i:et hade blivit samarbetet med Drottning Victorias Vilohems nya avlastningsenhet i Rälla, vars glans hade fallit också på Äldre på Öland.

Så Gunnel Hansson tyckte att hon hade gjort ett gott jobb. Nu vid 70 skulle hon faktiskt flytta in i en av lägenheterna i Färjestaden. Hon hade stått i kö som alla andra...

2. ÄLDREBEHOVEN ÖKAR SNABBT

– HOT ELLER ERBJUDANDE?

Den demografiska utvecklingen

De glimtar som nu har getts är skrivna med en tänkt utveckling som ram. Grunden till denna ges av den statistik och de prognoser från de tre aktuella kommunerna som finns att tillgå i dag. Följande avsnitt ger en bild.

Befolkningstalen för olika åldersgrupper av gamla har skattats från SCB:s befolkningsstatistik 2010 på kommunnivå, med hjälp av en befolkningsprognos utförd för Kalmar kommun 2005. Resultatet, ungefär 40 procent fler över 70 år 2030, stämmer någorlunda med uppgifterna i exempelvis Mats Thorslunds genomgång (Thorslund, 2010), där en ökning till 60 procent riktigt gamla förutspås till 2040, liksom i den mer utförda statistiken i utredningen *Senior 2005*, till exempel huvudbetänkandet (SOU 2003:91, s 73ff).

De åldersfördelningstal 2030 som ges av detta material har, åter med SCB:s befolkningsstatistik 2010, använts till att skatta grannkommunerna Borgholms och Mörbylångas invånare och åldersfördelning 2030.

		Kalmar	Mörbylånga	Borgholm
Invånartal 2010		62 456	13 806	10 778
	Varav > 65	11 180	3 024	3 008
	Varav > 70	7 679	1 934	1 994
	Varav 70 - 85	6 158	1 606	1 614
	Varav > 85	1 518	328	380
		Kalmar	Mörbylånga	Borgholm
Invånartal 2030		68 984	15 249	11 904
	Varav > 65			
	Varav > 70			
	Varav 70 - 85	8 621	2 248	2 259
	Varav > 85	2 125	459	532

Modellen ger en svag befolkningsökning i Borgholm på tjugo år, vilken kanske inte är trolig.

Ökningen av antalet gamla i kommunen är dock svår att ifrågasätta.

Särskilt omsorgsintensivt äldreboende

Statistik från äldreomsorgen – antal anställda i äldreomsorg, i hemtjänst och vid särskilda boenden,

samt hemtjänsttimmar, antal särskilda boenden, samt intäkter och kostnader för denna verksamhet, har tagits från årsredovisningarna för Kalmar, Mörbylånga och Borgholm 2009, i något fall framräknade via uppgivna dygnskostnader. Siffror med asterisk är framräknade från SKL:s Öppna jämförelser 2009; de blir genomgående högre än de tal respektive kommuns redovisningar innehåller. Skälet är att diverse overheadkostnader tas med.

	Kalmar	Mörbylånga	Borgholm
Nettokostnad för äldreomsorg 2009	486 Mkr 736 Mkr*	109 Mkr 149 Mkr*	Uppges ej 179 Mkr*
Platser i kommunens boende 2009 för äldre	602	134	134 (+72 äldrebo- städer = 206)
Nettokostnad 2009 per plats och dygn i boende	Uppges ej	1 233 kr	Uppges ej
Nettokostnad för boende 2009/Mkr	Uppges ej 327 Mkr*	60 Mkr 99 Mkr*	Uppges ej 107 Mkr*
Utnyttjandegrad i förhållande till antal äldre > 85 2009	0,4	0,4	0,54

Från dessa uppgifter har skattats ett ungefärligt behov 2030 av särskilt boende för gamla över 85, liksom för hemtjänst för gamla över 70. För enkelhets skull har verksamheterna delats upp så att personer under 85 inte skulle ha behov av särskilt boende, och de över 85 som bor i särskilt boende inte ha behov av hemtjänst. Någon hänsyn har här inte tagits till löneökningar eller ambitionsökningar.

En skattning av detta slag är naturligtvis vanskelig. I hur den görs ligger också en av de tyngsta skiljelinjerna i diskussionen om framtida äldreomsorg. Kommer framtida äldre bli fler, men också friskare och ha behov av färre insatser? Eller kommer de att behöva mer, just eftersom de lever längre? Vi finner resonemangen refererade exempelvis i *Långtidsutredningen 1999/2000* (SOU 2000:7, Bilaga 8, s 53ff, och Bilaga 9, avsnitt 5.3.3, opag) och med mer optimistisk ton i Karlsson (2002) liksom i en färsk prognos från Socialdepartementet (Socialdepartementet, 2010, s 10f).

Diskussionen kan förtydligas genom bilden av fyra åldrar, varav den tredje är ålderdomen och den fjärde den höga ålderdomen. Är det detta fjärde livsstadium, då vi inte längre kan klara oss själva,

som kommer att förlängas, eller det tredje, under vilket vi fortfarande klarar oss ganska bra? Hur man tar ställning i detta styr hur man ser på volymen av framtidens äldreomsorg.

Denna rapport väljer att utgå från att gamla över 85 år 2030 kommer att behöva bo på omsorgsintensivt boende i ungefär samma grad som i dag. Man kan då skatta de ökade behoven av särskilt äldreboende i de tre kommunerna till ungefär detta:

	Kalmar	Mörbylånga	Borgholm
Behov 2030, om samma utnyttjandegrad gäller	850 (+248)	184 (+50)	287 (+81)
Nettokostnad för boende 2030/Mkr, skattat efter kostnaden 2009	462 Mkr* (+135)	83 Mkr (+23) 136 Mkr* (+37)	149 Mkr* (+42)

En utredning från Kalmars kommunledningskontor från 2008 (Kalmar kommun, 2008) ger prognoser för behovet av särskilda bostäder för äldre några årtionden framöver. Här förutsätts bland annat behovet av särskilt omsorgsfrekvent boende för riktigt gamla vara 280 fler platser 2014, enligt en särskild beräkningsnorm. Det är fler än de cirka 250 beräkningen ovan ger.

Utredningen för ingående resonemang kring behov och efterfrågan av seniorbostäder (alltså inte särskilt boende) för dem som inte behöver samma intensiva omsorg, 1 400 fler bostäder för människor över 55 år, varav omkring 670 särskilda seniorbostäder (s 3).

Ska man följa antagandena från Kalmar kommun när man resonerar om Ölandskommunerna Borgholm och Mörbylånga och göra det så enkelt för sig att bara följa proportionerna i befolkningstal kan man säga att det i Mörbylånga skulle finnas behov av 850 platser i omsorgsintensivt äldreboende i Kalmar, 185 i Mörbylånga och 287 i Borgholm, bara för att täcka behoven för dem som redan nu bor i kommunerna. Merkostnaden för detta kan skattas till 200 Mkr om året 2030. Skattningen i denna rapport är självklart grov. Men den kan ändå ställas i jämförelse med den nybyggnad som skissas framöver.

Hemtjänsten för äldre

De tre kommunernas årsredovisningar 2009 och SKL:s öppna jämförelser 2009 ger följande grunddata för hemtjänsten. Som ovan är siffror med enkel asterisk framräknade från SKL:s material, som anger en högre kostnadsnivå. Siffror med dubbla asterisker är skattade enligt oktobersiffror på s 24 i SCB 2010.

	Kalmar	Mörbylånga	Borgholm
Producerade hemtjänsttimmar 2009	575 580	99 252 103 656**	146 424
Producerade hemtjänsttimmar per månad 2009	47 965 40 374**	8 271 8 638**	12 202 10 345**
Antalet som får hemtjänst 2009	1 145	329**	331
Hemtjänsttimmar 2009 per mottagande person och vecka i medeltal	10	6	9
Hemtjänsttimmar 2009 per invånare mellan 70 och 85	93,5	61,8	90,7
Kostnad hemtjänst 2009	244 Mkr *	45 Mkr *	60 Mkr *
Kostnad hemtjänsttimma 2009	424 kr*	453 kr* 367	410 kr*

Dessa resultat kan användas för att skatta behov och kostnader 2030, då utan avseende på ambitions- och lönehöjningar. Samma andel 70–85-åringar 2030 antas då ha samma behov av hemtjänst som 2009.

	Kalmar	Mörbylånga	Borgholm
Behov per inv mellan 70 och 85	93,5	61,8	90,7
Behov 2030 tim	806 000	139 000	205 000
Prod 2009/tim	575 580	99 252	146 424
Ökning/tim	230 000	40 000	59 000
Kostnad 2009	244 Mkr*	45 Mkr*	60 Mkr*
Kostnad 2030	341 Mkr*	63 Mkr*	84 Mkr*
Ökning	100 Mkr	18 Mkr	24 Mkr

Denna skattning pekar på en ungefärlig behovsökning 2030 jämfört med 2010 på 330 000 hemtjänsttimmar om året, motsvarande en kostnadshöjning på cirka 140 miljoner.

Sammantaget talar vi här om cirka 350 fler omsorgsintensiva boendemöjligheter med tillhörande personal för invånare äldre än 85 år, samt 330 000 fler hemtjänststimmar, ungefär 170 fler heltidstjänster.

Det är inte troligt att de tre kommunerna kan möta denna efterfrågeökning med egen verksamhet. Inte heller är det sannolikt att en offentligfinansierad nationell äldreförsäkring gör det. Med allra största sannolikhet kommer de offentliga insatserna att koncentreras till dem som helt saknar möjlighet att klara sig själva, här skattad med gruppen över 85. Det är till den hemhjälp och boende kommer att koncentreras, med en allt tydligare behovsprövning.

Här kommer att finnas ett mycket stort efterfrågegap, som troligen kommer att täckas av bibehållna och utvidgade avdragsgilla RUT-tjänster. Sammantaget kan vi urskilja starkt växande behov av äldreservice såväl när det gäller särskilt äldreboende som hemtjänst i de tre kommunerna om tjugo år. Detta är mot denna allmänna demografiska bakgrund vi ska se resonemangen om inflyttning av gruppen medelålders plus.

Behoven finns, den som fyller dem blir vinnare

De nio blyxtbilder i skilda former på sidorna här innan är ett försök att visa en inflyttarvardag för äldre kring Kalmarsund (här kommunerna Kalmar, Mörbylånga och Borgholm) år 2030. Tanken har inte varit att ta fram det sensationella eller en utvecklings möjliga yttersvängar, utan något som snarare underskattar en utveckling än överskattar den.

Den ska ses mot bakgrund av den starka expansion av äldreomsorgen som beskrevs i förra avsnittet.

Den visar onekligen en framtid om tjugo år där inte alla gamla har samma standard. De som inte har fulla pensioner och de med låga pensioner kommer inte att leva det liv som beskrivits. Frågan är i vilken relation de står till mer välbeställda. Att en pregnant kraftsamling av det offentliga ansvaret till dem som har sämst förutsättningar måste ske står utom tvivel. Den grupp som beskrivs här är då inte en belastning. Den genererar arbetstillfällen och ekonomiska tillväxtzoner, utan vilka resurserna för äldreomsorg till dem utan lika stora tillgångar hade minskat. För att gripa tillbaka till John Rawls klassiska *A theory of justice*: ställda bakom okunnighetens slöja kan ingen av oss vara säker på hur ålderdomen kommer att te sig. Det scenario kring Kalmarsund som målats upp är ett där de som har det sämst får det bättre än annars. Det är till ett Kalmarsund i det läget denna rapport argumenterar för en inflyttning utifrån av människor i ålderskategorin "medelålders plus" och att en sådan ger positiva samhällsföljder. Är en sådan tes trolig? Det är vad den senare delen av detta avsnitt vill ge svar på.

Från storstadsregioner

I Sveriges storstadsregioner bor i dag (enl SCB, statistik via Stockholms stads utrednings- och statistikkontor) 3 636 000 människor. Av dessa är cirka 420 000 i åldersintervallet 54–65 år. Det innebär att de kommuner som är aktuella i denna rapport, Kalmar, Borgholm och Mörbylånga, för att fånga 900 pensionärsinflyttare under de närmaste tio–femton åren bara behöver attrahera *två promille* av denna grupp genom de lokala komparativa fördelarna, för att få den inflyttning rapporten skisserar. 500 till Kalmar, 200 till Mörbylånga och 200 till Borgholm. I dag flyttar 2 000 in till Kalmar varje år från andra län, motsvarande siffror för Mörbylånga respektive Borgholm är 340 och 300. En nivåhöjning med 20 personer per år kan inte ses som helt orimlig.

Det handlar här om en relativt välmående fyrtio-/femtioaldergeneration som kan bo utan att vara beroende av arbetsplatsers lokalisering. Samtidigt bor de redan i en högkostnadsregion, och det kommer att märkas en kostnadspress där livskvalitet och levnadskostnader i storstadsboende och annat boende jämförs.

Varje enskild människas planer var för sig kommer inte att påverka. Men när den knappa halvmiljon svenskar som kommer att gå i pension de närmaste tio åren väljer var för sig får detta också samlade effekter.

Vilka blir drivkrafterna?

Kalmar län strävar i dag efter att få en image som "livsstilslän". Bra klimat, god livsmiljö, nära till en hanterbar natur men också till kulturinstitutioner gör sitt till. Det finns redan en inflyttning av nyligen pensionerade som gradvis övergår att bo permanent där de tidigare varit sommarboende, människor som lockas av miljön, klimat, kulturinstitutioner och relativ närhet till kontinenten över Köpenhamn och Gdynia.

Ett allvarligt minus finns – kommunikationer och avstånd till Västsveriges och Mälardalens storstadsregioner. Skisserna i början av rapporten ger några möjliga utvägar. Särskilt problematisk är denna faktor eftersom närheten till barn och släktingar kommer att väga tungt i denna grupps bostadsval.

Å andra sidan blir en viktig faktor, när man ser över sitt framtida boende, närheten till en kvalificerad äldreomsorg med gott rykte. Flexibilitet, möjlighet till egna val och effektivitet för det man betalar kommer att vara viktiga faktorer. Lika viktigt kommer det emellertid att vara att de som flyttar vet att de kan se fram mot en tid efter 85 utan problem. Att de redan tidigare har garantier för gott omhändertagande och friktionsfri flytt till mer omsorgsintensiva boendeformer. Den som väljer aktivt vid 65–70 år gör det i hög grad för att slippa stå inför problematiska val vid 85–90.

Att det finns väl fungerande, attraktiva och tillgängliga boenden för de verkligt gamla kommer därför att vara en mycket viktig faktor som attraherar, lika mycket som en misstro mot äldrevården i storstadsregioner kan repellera.

Till detta kommer kostnadsaspekterna. Fastighetspriser och boendekostnader kommer att bli betydligt högre i storstadsområdena, i synnerhet för äldre som efter en pensionering inte kan följa med yngre grupper i köpkraftsutvecklingen.

Man kan således ställa upp tre framtida attraherande krafter och en repellerande:

- + Allmän livsmiljö
- + Kostnadsläge
- + Garantier för en fungerande omsorg vid mycket hög ålder
- Avstånd till tidigare livsmiljö.

Är en inflyttning av medelålders plus positivt för regionen?

I dag är äldrevården en kommunal kostnadspost. Kommer den inte att fortfara vara detta 2030? Om nu 900 äldre flyttar till Kalmarsund, bidrar de till regionens tillväxt?

Intäkter och köpkraft

Antar vi en medelinkomst på omkring 250 000 kronor om året (i dag exempel på pension för en tidigare statlig ämbetsman) innebär inflyttningen omkring 225 extra inkomstmiljoner till samhället kring Kalmarsund. Skattemässigt blir detta en merintäkt för kommunerna på omkring 70 000 kronor per år och person; cirka 65 miljoner sammanlagt per år för de tre kommunerna. Uträkningen är gjord via Skatteverkets hemsida, hänsyn är här tagen till medeltal med ränteavdrag på 50 000 per person och år och avdrag för RUT-tjänster på 20 000.)

Detta är i sig inga större summor i bredare skatteunderlag. Däremot kommer denna form av långsiktig besöksnäring vara en injektion i Kalmarsunds ekonomi i allmänhet, i synnerhet i tjänstesektorn.

RUT

Det viktiga exemplet på sådana är RUT-tjänster av skilda slag, vilka sannolikt kommer att expandera mycket starkt, eftersom de kommer att ersätta de enklare tjänster hemtjänsten inte längre kommer att ha resurser att befatta sig med, och därmed generera nya arbetstillfällen.

Detta gäller såväl redan boende som nyinflyttade. I förra avsnittet skattades kostnadsökningen för kommunal hemtjänst till sammanlagt 330 000 timmar eller 140 miljoner, ökningarna för omsorgsintensivt boende, en efterfrågan som på intet vis fullständigt kommer att kunna mötas av den offentliga finansieringen. Och de talen tar som sagt inte hänsyn till efterfrågan på bättre service än i dag; inte heller till löneökningar eller annan fördyring.

De offentliga insatserna kommer att behöva koncentreras till de äldsta och mest omsorgsbehövande, till dem som inte har någon chans att klara sig själva. Här urskiljer vi ett gap mellan privat efterfrågan från de inte alltför gamla eller hjälplösa, på hemhjälp och den offentliga kapaciteten. Det gapet kommer att växa allt mer.

RUT-tjänster är inte lika kvalificerade som dagens hemtjänst. De har en mer praktisk inriktning, och saknar den kvalificerade omsorgsaspekt som hemtjänsten allt mer får. Det innebär också att de inte är lika kostsamma. Att RUT-tjänster oftast tillhandahålls av mindre företag håller också utgifterna för administration och ledning nere. Om 400 hushåll bland de 900 inflyttarna väljer RUT-hjälp 4 timmar i veckan och vi tar typpriset 250 kronor per timme innebär detta 20 miljoner till RUT-företag, hälften från de enskilda köparna, hälften från Skatteverket. En branschintäkt av den storleken försörjer mellan 40 och 50 personer i heltidsarbete.

En hårdare ransonerad hemtjänst, vilket i sig är ett troligt alternativ, skulle öka omfattningen av RUT än mer.

Nationell äldreförsäkring för hemtjänst och boende

Tillskotten ovan är i sig inte särskilt stora. En förändring vänder emellertid helt bilden av plus och minus för ett Kalmarsund med äldre: införandet av en nationell äldreförsäkring, som för över det ekonomiska ansvaret för äldreomsorgen från kommuner till en nationell nivå. I den skissade utvecklingen är införandet av en samlad nationell äldreförsäkring, som lägger över ansvaret för finansieringen av äldreomsorgen från kommun till en nationell statlig nivå, satt till 2020, alltså en tidpunkt tio år innan den som skildras.

Nationalekonomiskt skulle en nationell äldreförsäkring i kommuner utanför stortstadsområden och med relativt åldrad befolkning verka ungefär som sjukförsäkringen tidigare fungerade i Norrland – som ett indirekt regionalstöd, en överföring av resurser från storstadsregioner till landsorten.

Antar man att 250 av inflyttarhushållen behöver extra särskild hemtjänst 10 timmar i veckan 52 veckor om året innebär detta 130 000 producerade hemtjänsttimmar. Sätter vi bruttomedelkostnaden till 420 kronor per timme blir det en total produktionsvolym på 55 miljoner kronor per år. Kanske kan man skatta att 150 personer får sin varierande utkomst av denna hemtjänstinsats.

Kostnaden per hushåll och 10 timmar per vecka är här räknad utan moms till 218 000 per år. En del av denna utgift är sannolikt betalad via pensionsförsäkringar av skilda slag. En del direktbetalad av medlemmarna i hushållet, en del skattefinansierad via en äldreförsäkring.

En reform som flyttar det ekonomiska ansvaret för äldreomsorgen från kommunerna kommer också att innebära en skatteväxling; här antas denna gå på ett ut för enskilda individer, från proportionell kommunalskatt till en likaledes proportionell äldreomsorgsavgift. Dessutom kommer den interkommunala skatteutjämningen att påverkas, när justeringarna inte längre påverkas av skillnader mellan kommuners äldreomsorgskostnad och ett riksmedelstal. För Borgholm skulle ett bortfall av äldrefaktorn innebära 50 miljoner mindre per år i skatteutjämning, för Mörbylånga 13 miljoner mindre, för Kalmar 17 miljoner (uppgifter från SKL, 2011).

Detta kan låta mycket, men man bör då ha i minnet att kommunernas reella kostnader sjunker i motsvarande mån. I den mån en kommun använder sådana merintäkter från den interkommunala skatteutjämningen till just äldreomsorg kommer det att gå jämnt ut, och inte innebära extra besparingskrav.

Nyproduktion av lägenheter

Denna rapport skattning för framtidsscenarioet är 500 extra pensionärsinflyttare till Kalmar fram till 2030, speciellt attraherade av boendet, liksom 200 till Mörbylånga och 200 till Borgholm. Att skatta vad detta motsvarar i lägenheter kräver en rad led; ett är antagandet att avvägningen mellan äkta par och singelboende ger ungefär 1,5 personer per lägenhet. I en särskild tabell kan vi följa skattningarna fram till några tänkbara troliga och/eller attraktiva områden för seniorboende i de tre kommunerna. Den nyproduktion som berörs av extern inflyttning som antas i denna rapport är för Kalmar något över 300 lägenheter, för Mörbylånga 175 lägenheter och för Borgholm cirka 100, summa 575 lägenheter. (En märkbar andel av inflyttarna antas då välja att bo i egna hus.)

De talen ska jämföras med det den tidigare nämnda utredningen från Kalmar (2008) nämner: vi ser då hur nybyggnationen som mest är fördubblad av denna marknadsmässiga exploatering. Den framtiden kan inte anses helt otrolig, om kommunpolitiken ger rätt förutsättningar.

Att skatta vad detta motsvarar i nyproduktion av lägenheter kräver en rad led; låt oss anta att avvägningen mellan äkta par och singelboende ger ungefär 1,5 personer per bostad. I en särskild tabell kan vi följa skattningarna fram till några tänkbara troliga och/eller attraktiva områden för seniorboende i de tre kommunerna. Den nyproduktion som berörs av extern inflyttning som antas i denna rapport är för Kalmar något över 300 lägenheter, för Mörbylånga 175 lägenheter och för Borgholm cirka 100. En märkbar andel av inflyttarna antas då välja att bo i egna hus.

De sammanlagt 575 seniorlägenheterna ska jämföras med det tidigare nämnda seniorboende-programmet från Kalmar 2008 (Kalmar kommun, 2008, s 3). Här förutsätts utan inflyttning en nybyggnad enbart i Kalmar av 670 seniorlägenheter för åldersgruppen 65–74 år, liksom 280 platser i särskilt boende). Dessa tillskott förutsätts ske genom enskilda byggherrar. Ett tillskott på 575 lägenheter i de tre kommunerna kan inte anses otroligt, om kommunpolitiken ger rätt förutsättningar.

Denna utveckling är redan i planeringsstadiet. Nya former av seniorboenden växer fram redan i dag; och det som inte är under byggande ligger redan grovprojekterat i fastighetsbolags planeringsmappar. De exempel på enskilda boenden i de tre kommunerna denna rapport tar upp har alla verklighetsbakgrund.

Slutsats: en begränsad påverkan på kostnaderna, ökning av tillväxten

Det här skissade scenariet är ändå i en skala med ganska begränsade direkta ekonomiska vinster för den totala ekonomin i de tre kommunerna. En jämförelse visar hur besöksnäringen i stort i dag genererar 3 miljarder per år totalt i hela Kalmar län, 0,4 miljarder till länet i skatteintäkter och omkring 3 000 årsarbeten, alltså något över tio gånger större intäkter (enligt Regionförbundet i Kalmar län, 2007, s 4).

Vi bör emellertid ta hänsyn till att inflyttade äldre a) ger en jämnare tillväxt under året, inte bara sommartid, b) leder till betydligt mer varierad konsumtion och tjänsteefterfrågan, samt c) ökar kompetensbredd och nätverk i och för länet.

Vi kan också urskilja en inflyttning som i sig stärker marknaden för kommunikationer till och från länet, och som befrämjar utvecklandet av ett kompetenskluster inom omsorg och omvårdnad, som i sig ligger i samklang med den allmänt eftersträlvade bilden av Kalmar län som ett område av hög livskvalitet. Den kompetensen har till yttermera visso sin bas i redan etablerade och växande yrkesgrupper.

De här beskrivna scenerna och nedslagen visar en vardag 2030 som har sina rötter i nuet, 2011. Den som ger sig in i området äldreservice märker snabbt hur det utanför de kommunala gränspinnarna snabbt formerar sig en äldreservicebransch beredd att möta en förutsedd växande efterfrågan de närmaste 20 åren.

Det rör sig om bygg- och fastighetsbolag som projekterar seniorboenden, om LSS-assistansbolag som undersöker möjligheter att ta tillvara den personaladministrativa kärnkompetensen inom närbeläggande hemtjänst, om RUT-företagare som funderar på att komplettera städning och hemunderhåll med äldreomsorg, och då särskilt ta tillvara den egna invandrarbakgrundens möjligheter. Pensionsbolag analyserar marknaden för att leverera pensionssparande inte bara i pengar utan

även som garanterad handfast service.

Rapportförfattaren påminns själv om hur läget var under första hälften av 1980-talet, då möjligheterna till enskilt pensionssparande började bli mer allmänt kända, men innan politiska reformer hade gjort sparandet till en integrerad och nödvändig del av människors privatekonomi.

Det vi ser nu är ett pensionärslandskap av år 2030 i vardande, hur formerna och institutionerna redan finns. Men hur de ännu inte funnit sin skala, och de breda kontaktytorna ut mot allmänheten. Dessa rottrådar spåras i nästa avsnitt.

3. DET BÖRjade SÅ OMÄRKLIGT

Det som år 2030 präglar äldres service och hjälp på bredden har sin början nu, inte minst i nyligen sjuösatta reformer, som än så länge innebär marginella förändringar, men som i sig har kraften att omvandla området genom sina indirekta följder. Alla fyra har till praktisk följd att avståndet mellan den ansvariga kommunen och den utförda verksamheten ökar. Sakta vänjer de människor vid att det finns fler alternativ än den närmaste kommunen när någon letar efter service.

Politiken tycks här släpa efter, såväl nationellt som lokalt. Äldre- och pensionärsfrågor uppfattas fortfarande vara något som debatteras av dem som i dag är pensionärer, inte av dem som ska bli det om tio-femton år. Den givna formen på diskussionen är också en dispyt om resursers storlek och omfattning, inte om institutioners utformning, och avvägningen av ansvar mellan individ, kollektiv och offentliga myndigheter. Äldresektorn ses fortfarande i den öppna debatten som ett politikområde, inte som en växande servicebransch som ger tillväxt och jobb.

Samtidigt, vilket var och en med äldre släktingar eller bekanta märker, pågår framtidsplaneringen för fullt på individnivå. Människor funderar på var de ska bo när arbetsplatsens lokalisering inte längre styr, på närhet till plusfaktorer som släkt, kulturutbud och kvalificerad lätt tillgänglig vård. Oviljan att hamna i beroende av kommunala handläggare är märkbar, det egna livsprojektet är inte en avslutad historia vid 70 eller 80 år.

Här tar jag upp fyra moment, av olika vikt, men alla av betydelse:

- RUT-branschens påverkan
- Inverkan av LOV-reformen
- Den mycket snabbt expanderande LSS-branschen
- Förekomsten av enskilt drivna äldreboenden.

De är alla fenomen som långsamt för in enskilda aktörer på äldreområdet, som vänjer oss vid att kommuner och politik finns på avstånd, inte i det egna vardagsrummet, och som smyger in företagaranda i äldresektorn.

Spridda skurar över hela landet – RUT

Hemhjälp med skatteavdrag är i dag ännu inte särskilt vanligt i de tre Kalmasundskommunerna. Första halvåret 2011 betalade Skatteverket ut 804 miljoner i hela landet i rabatter, till Kalmar län kom 12, alltså 1,5 procent till 2,8 procent av befolkningen. I Kalmar kommun betalades 4 Mkr ut till 64 utförare med 1 792 kunder. Verksamheten omsatte alltså 8 miljoner totalt på sex månader. Motsvarande omsättning i Borgholm var 1,6 Mkr för 37 utförare med 333 kunder och i Mörbylånga 1,6 Mkr för 19 utförare med 308 kunder (Skatteverket, 2011).

Ändå växer RUT-tjänsternas omfattning, från våren 2010 till våren 2011 med 33 procent i Mörbylånga och Borgholm. Kalmar är ett undantag, här stod volymen stilla.

Ändå är RUT-tjänsterna sannolikt det alternativ som kommer att expandera mycket starkt när hemtjänsten ransoneras tydligare än i dag. En RUT-timme kan kosta 350 kronor inkl moms, varav leverantören drar av hälften. Maxbeloppsgränsen på 50 000 kronor innebär alltså skattningsvis 140 timmar om året, tre timmar varannan vecka och två varannan, för 25 000 kronor för den enskilde.

Mycket av det som hemtjänsten nu utför i form av städning, tvätthjälp och allmänt stöd i hemmet kommer sannolikt tas över av RUT-företag i takt med att det blir svårare att få hemtjänsttimmar av kommunen. 5 timmar fördelade på två veckor är inte mycket i detta perspektiv. När utnyttjandet av RUT-tjänster ökar och allt fler uppnår maxgränsen ligger det nära till hands att se ett tryck för en markerad höjning av denna.

En skattning för Kalmar, Borgholm och Mörbylånga landar i att kostnaderna för omsorgen om de riktigt gamla (över 85) år 2030 kan kosta 150 miljoner mer per år än i dag (här förutsätts att det i den aktuella åldersgruppen 2030 är lika vanligt som nu att bo på särskilt boende). Ett sådant antagande är rimligt; det kommer att bli politiskt viktigast att samla de offentliga insatserna till just den målgrupp som är absolut beroende av dem).

En sådan kraftsamling till de riktigt gamla kommer att medföra minskad service och tillgänglighet för andra. Antar man att den offentligfinansierade hemtjänsten samtidigt minskar i kostnad med 20 procent (70 Mkr) för att till hälften väga upp den ovan nämnda kostnadsökningen för särskilt boende, och sätter människor mellan 70 och 85 år som huvudsaklig målgrupp kan man få fram skillnaden i tillgängliga hemtjänsttimmar 2030 och de timmar som skulle varit tillgängliga om lika många timmar producerats för dem 2030 som det för samma grupp produceras i dag. Omsätter man detta i RUT-timmar får man ett merbehov av omkring 250 aktiva heltidsförsörjda.

Då bör vi hålla i minnet att hemtjänstbehovet för dem som är över 85 men inte bor omsorgsintensivt inte är medtaget i den skattningen.

Vi kan således räkna med en mycket starkt ökande efterfrågan på RUT-tjänster, utan 50 000-kronorsspärr, från äldre i Kalmar län de närmaste tjugo åren. RUT kommer att bli den säkerhetsventil som dämpar problemen när den offentligfinansierade äldreomsorgen ransoneras allt hårdare.

Att märka är att ett parti redan i dag driver frågan att RUT-avdragen ska utvidgas för äldre, nämligen Folkpartiet (Folkpartiet, 2010). Däremot finns en gemensam borgerlig reservation från 2003 till utredningen *Senior 2005*, där samtliga borgerliga partier förespråkar de RUT-avdrag som

sedermera genomfördes, med uttrycklig hänvisning till äldres behov (SOU 2003:91, s 525ff). Även Socialdemokraterna förbinder RUT med äldreservice, dock så att de kontrasterar det ena mot andra, se exempelvis Socialdemokraternas "svar direkt" på webben (Socialdemokraterna, 2011). RUT-tjänster är således inte problematiska i sig, men fel grupper tillgodogör sig dem.

Tanken på RUT-tjänster som en del i äldres välfärd finns alltså redan fast etablerad.

LOV – när kommer valfriheten i hemtjänsten till mindre landsbygdskommuner?

"LOV – lag om valfrihetssystem – öppnar nya affärsmöjligheter för dig som driver eller som planerar att starta en verksamhet inom service, vård eller omsorg ... Alla kan ansöka ... Driver du företag, eller är du verksam inom ett kooperativ eller i en ideell organisation med verksamhet inom service, vård eller omsorg? Du kanske inte har företag idag, men är intresserad av att starta eget inom något av dessa områden? Valfrihetssystemen skapar nya affärsmöjligheter som kan vara intressanta för dig." (Tillväxtverket, 2011.)

Texten här ovan återfinns på den statliga myndigheten Tillväxtverkets hemsida, under området "Insatser för tillväxt". Det troliga i att en statlig myndighet skulle ha uttryckt sig på detta sätt om social service för femton år sedan är lätt att bedöma. Uppenbarligen kan politiska reformer ha sprängkraft.

Det är snarast en svärm centrala myndigheter som nu är aktiva för att få lagen om valfrihetssystem att fungera. Tillväxtverket informerar och ger ut foldrar (exempelvis Tillväxtverket, 2009). Konkurrensverket gör samma sak (se Konkurrensverket, 2008). Kammarkollegiet upprättar marknadsplatser (<<http://www.valfrihetswebben.se>>) och ger anvisningar om hur myndigheter ska upphandla korrekt. Socialstyrelsen gör översikter och lägesbedömningar.

Lagen om valfrihetssystem SFS 2008:962, införd 2009, ger i sig inte rätten att välja omsorgsgivare direkt till äldre eller andra grupper som behöver omsorg. I stället är det kommunen som kan besluta om att erbjuda äldre eller funktionshindrade möjlighet att välja bland de företag eller institutioner med vilka kommunen har avtal och inbjuda företag att ingå sådana avtal. I praktiken fungerar denna valfrihet emellertid för den enskilda där kommunen har infört den.

Enligt en socialstyrelserapport från december 2010 (Socialstyrelsen, 2010) har närmare tre av fyra svenska kommuner (212 av 290) ansökt om och fått stimulansbidrag för att utreda eller utveckla ramar för valfrihetssystem. I oktober 2010 hade 153 kommuner beslutat om valfrihetssystem, varav 68 hade driftsatt dessa. Det innebar att 77 000 personer då hade möjlighet att välja varifrån de skulle komma, som var stöd i det egna hemmet. Sett från ett annat perspektiv konstaterar

Socialstyrelsen att närmare 400 företag då var aktiva inom olika former av hjälp enligt LOV, och 140 av dessa var nygrundade.

Av de tre kommuner som är aktuella i denna rapport, Mörbylånga, Borgholm och Kalmar, utreder två – Mörbylånga och Kalmar – ett eventuellt införande. I Kalmar kommer resultatet att redovisas i september 2011. Från Borgholm finns muntligt besked från den politiska ledningen att LOV ska införas, men detta har ännu inte tagit sig uttryck i handlingar.

En viktig indirekt effekt av LOV är att offentliga institutioner kommer att behöva lägga mer kraft vid bedömningar, kvalitetskontroll och jämförelser av skilda slag. Den interna organisationslojalitet som i dag präglar mycket av den kommunala verksamheten kommer ha svårare att växa fram i relationerna med externa utförare.

Samtidigt kommer LOV göra sitt till för att öka människors efterfrågan av större valmöjligheter även i andra hänseenden, och till att det i allmänhetens ögon inte längre går att likställa hemtjänst med kommunal verksamhet.

En trolig bedömning är att LOV kommer att ha mycket stor betydelse för att öka äldres valmöjligheter i vardagen. Erfarenheterna från de kommuner där möjligheten är införd är goda; i det allmänna medvetandet är i dag denna rätt fast etablerad. Det kommer att behövas särskilda motiv för de kommuner som inte inför valfrihetssystem, de kommer ändå om några år att framstå som de negativa undantagen från ett givet normalläge.

LSS – en marknad bryter fram

Möjligheten för den enskilde att själv välja hjälp har till skillnad från vad som gällt i hemtjänsten funnits längre när det gällt personlig assistans vid olika slag av funktionshinder. I den gamla socialtjänstlagen från 1980 var bestämmelserna om hur och när tillstånd skulle ges till enskilda verksamheter etablerade, liksom formerna för tillsyn. Här har traditionen av enskild omsorg i olika hem funnits länge. Funktionshindrade har också länge haft möjlighet att själva välja vårdare, som därefter formellt anställts av kommunen.

Ersättningarna för olika former av personlig assistans har växt mycket snabbt. 1994 var den totala summan nästan noll. 2010 var den närmare 25 miljarder. Hösten 2010 fick omkring 16 000 människor assistansersättning av skilda slag.

I denna utveckling har också de enskilda assistansbolagens antal stigit snabbt. 2006 bildades Bransch Personlig assistans som del av organisationen Vårdföretagarna inom Almega. Detta särskilda förbund har enligt sin egen information i dag omkring 200 medlemsföretag med samman-

lagt 10 000 årsanställda. Det finns nu även särskilda förmedlingsföretag, ett slags mäklare som vill underlätta mötet mellan människor som vill ha personlig assistans och företag som ger denna, se <<http://www.assistansformedling.se/>>.

Ser man till det lokala läget kan man sommaren 2011 enligt sajten <<http://www.independentliving.org/assistanskoll/>> finna sammanlagt 122 assistansordnare som vänder sig till funktionshindrade; av dessa 122 har åtta lokalkontor i länet.

En företrädare för området beskriver tillväxten av assistansbolag som "lavinartad". Riksförsäkringsverket har å sin sida aviserat en noggrannare granskning av företagets verksamhet, och menar att det kan finnas bidragsmissbruk på området. Ett antal RFV-förslag våren 2011 vill också göra det offentliga huvudmannaskapet över verksamheten mer enhetligt och samlat till staten, och tillståndsgivningen tidsbegränsad i stället för att gälla tills vidare.

Vi kan här alltså urskilja en bransch som formerar sig, gradvis strävar efter genomskinlighet och självreglering, samtidigt som den av offentliga myndigheter uppfattas som eventuellt vildvuxen och i behov av klarare riktlinjer. Det är ett område vars vardag inte skiljer sig särskilt mycket från äldreomsorgens, annat än i fråga om finansiering och huvudman. Att företag inom assistansbranschen skulle kunna diversifiera sig in mot äldreomsorgen är mycket sannolikt den dag de ser efterfrågan komma.

Från privatboenden till friboenden

Söker vi efter enskilda institutioner och företag som erbjuder boende för äldre finner vi många aktörer, många med lång historia. Organisationer som Frimurarna har äldreboenden, liksom fonder och arvtagare till borgerskapssammanslutningar och prästänkehem, för att inte tala om dagens versioner av Vänner till Pauvres Honteux. Peter Antman anger att det i början av 1990-talet fanns omkring 270 enskilda äldreboenden i Sverige. Då hans studie gavs ut är större företagsdrivna äldreboende- och äldreomsorgsenheter ännu okända (Antman, 1996, s 84f). I hans uppräkningslista finner vi både kommunala bostadsbolags satsningar på äldreboende med högre eller lägre servicegrad och mer eller mindre exklusiva bostadsrättsföreningar. Här möter vi också, åtminstone ibland, en vilja att inte bara tillgodose de lägre servicebehoven för nya pensionärer, utan även tanken att inflyttningen vid en lägre ålder också ska ge förtur till organisationens mer omsorgsintensiva alternativ. (Sällskapet Vänner till Pauvres Honteux, Stockholm, med anläggningarna på Fredhäll och i Nockeby; denna stiftelse har emellertid ändrat reglerna på senare år.) Ett lokalt exempel i Kalmar är Wollinska stiftelsen, som i dag förvaltar över 200 äldrelägenheter av varierande storlek i Kalmar, och som också planerar för nybyggen, men utan att åta sig några omsorgsuppgifter.

Det vi möter på senare år är större servicebolag med rent kommersiell verksamhet som också

söker sig in på äldreboendeområdet, då ofta i dess mer omsorgsintensiva form. Söker man efter enskilt drivna äldreboenden finner man snabbt exempel på större företag. Carema driver elva servicehus i Linköping, Stockholms södra förorter och i Dalsland. Företaget Kosmo är aktivt i Kalmar, Uppsala, Västerås, Ängelholm och Linköping, för att nämna några platser. Båda bolagen driver såväl boenden som hemtjänst och andra former av omvårdnad. I andra änden av spektrum när det gäller omsorgsintensivt boende finner vi i dag exempelvis familjedrivna Parkgården AB, grundat av ett kollektiv av några familjer, som i dag svarar för drift av ett mindre boende i södra Kalmar.

Utvecklingen i stort i Sverige skildras kortfattat i ett betänkande från Delegationen för mångfald inom vård och omsorg (SOU 2007:37, exempelvis s 62ff).

I dessa boenden är det den lokala kommunen som är avtalsmotpart, som finansierar merparten av omsorgsinsatserna, och som också ansvarar för tilldelandet av platser till de gamla som söker sig dit.

Ett känt exempel enligt denna modell är det antroposofiskt präglade boendet Vigs Ängar utanför Ystad. Ystads kommun administrerar kön dit och betalar för de boende, men driften sköts autonomt. Vigs Ängar presenteras utförligt i exempelvis Rollén och Olin Wikman (2008).

Utvecklingen i stort har onekligen likheter med processen från privatskolor till friskolor, från helt enskilt betald utbildning, utan något samband med offentlig verksamhet och med exklusiv prägel, till huvudsakligen skattebetald verksamhet, men bedriven av enskilda utförare, som tar hjälp av den kommunala organisationen för urval.

4. DET POLITISKA DILEMMAT

LÖSTES ALDRIG, DET ÖVERGAVS

Konturerna kring en äldreförsäkring klarnar

I det förra avsnittet i denna rapport möter vi några växande inslag av enskild verksamhet inom den omsorg som ofta uppfattas som en sak för den offentliga sektorn. Här och var nämns begreppet "äldreförsäkring", alltså en omläggning som lyfter finansieringsansvaret för äldreomsorgen från kommuner till en nationell nivå, ungefär som sjukförsäkringen är en sak mellan den enskilde och en lokalt utgrenad förvaltning som ändå leds på nationellt plan.

Med äldreförsäkring, äldreomsorgsförsäkring eller äldrepeng kan man mena ett antal olika finansieringsvägar.

När dåvarande generaldirektören för Riksförsäkringsverket Anna Hedborg väckte förslaget om en obligatorisk äldreomsorgsförsäkring 26 januari 2001 i ett uttalande i Umeå – fullföljt i ett antal framträdanden därefter – avsåg hon en särskild socialförsäkring för människor över 45 år, som uppenbarligen skulle fungera som andra socialförsäkringar, det vill säga tas upp via skatten och visserligen vara öronmärkt till äldreomsorg, men hanteras via stat och kommuner och fungera som en förstärkning av resurser hos redan etablerade institutioner (Hedborg, 2001). Om debatten efter hennes förslag, se ett senare avsnitt.

SEB Trygg Liv lade 2003 fram ett mer utmejslat förslag till allmän försäkring där försäkringspremien var 1 700 kronor i månaden för enskilda över 45 år. Betalandet skulle vara obligatoriskt för alla. Vilka regler som skulle styra utbetalningen framgår inte klart (SEB, 2003).

I dessa två fall möter vi således en diskussion om äldreförsäkring som förstärkt och öronmärkt finansiering.

2003 lade Folkpartiet i Stockholms stad med Jan Björklund som förstanamn fram en motion om införande av så kallad äldreomsorgspeng för valfrihet i äldres boende. Denna skulle i sig inte innefatta några resursförstärkingar eller särskilda avgifter, men likt skolpengen föra över beslutsmakten över det egna äldreboendet från kommunens handläggare till de enskilda gamla (Folkpartiet, 2003). I dag tillämpar Stockholm ett valfrihetssystem av detta slag; emellertid präglas det fortfarande av de kommunala biståndshandläggarnas avgörande roll att till- eller avstyrka särskilt boende över huvud taget.

2004 kom en gruppmotion i riksdagen från samma parti med Allan Widman som förstanamn, som

krävde samma sak på riksnivå: en äldreomsorgspeng skulle införas och fungera i stort sett som skolpengen kommit att göra: enskilda ska kunna ta med sig "sin" del av ett offentligt anslag till äldrevård om de väljer att anlita enskilda boenden eller omsorgsgivare (Folkpartiet, 2004).

Här möter vi en diskussion om äldreomsorgspeng som valfrihet för den enskilde.

Hans Olsson, knuten till Pensionsmyndigheten, gjorde 2009 en omfattande genomgång av former för äldreförsäkringar i andra länder i en bilaga till skriften *Framtidens utmaning* från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL, 2010). Han diskuterar här obligatoriska offentliga försäkringar, offentliga försäkringar som ger ökad valfrihet för enskilda, frivilliga helt enskilda försäkringar, försäkringsformer som utfaller i pengar och sådana som utfaller i garantier för viss verksamhet, och mellanformer av dessa alternativ, liksom fördelningsprinciper för betalandet av obligatoriska försäkringar. Därvid nämner han särskilt de tyska obligatoriskt betalade, behovsprövade och för försäkringstagaren i valfria former realiserbara varianten (Olsson, 2009).

Han konstaterar avslutningsvis att sparande till äldreomsorg är ett synnerligen långsiktigt projekt, att det är svårt att förutse både för samhälle och enskilda vilka behov man kommer att ha, att förvaltningen är sårbar för växlingar i den allmänna samhällsekonomin, och att rena enskilda äldreförsäkringar därför inte etablerat sig någonstans.

En diskussion och analys av det tyska försäkringssystemet finns också i en Timbrorapport av Jacob Arfwedson från maj 2010 (Arfwedson, 2010).

I januari 2010 publicerar Dagens Nyheter också en debattartikel av Peje Emilsson (Emilsson, 2010) där han pläderar för en äldreomsorg grundad på:

- Ett offentligfinansierat basalternativ
- Ett avskaffande eller uppmjukande av kommuners planeringsansvar
- Ett pengsystem för den enskilde som styrmedel för omsorgens olika former
- En möjlighet för enskilda att tilläggsbetala tjänster i omsorgen
- Särskilda gynnsamma sparformer för sparande inför ålderdomen.

I en riksdagsmotion av moderaten Johnny Munkhammar från oktober samma år förslås ett pengsystem för all äldreomsorg och möjligheter till enskilt extra sparande för att betala framtida äldreomsorg (Moderaterna, 2010).

Nu, 2010, möter vi sammanlagda i ett sammanhang grunddragen i en kommande äldreförsäkring som bygger på:

- En obligatoriskt finansierad basFrivillig påbyggnad genom exempelvis eget sparandeEn marknad för äldre service och äldreomsorg som styrs av enskildas beslutEtt nedtonat planeringsansvar för offentliga institutioner.

Den här refererade diskussionen sker emellertid inte i ett vakuum, utan som del i en vidare diskussion om finansieringen av den framtida välfärden. Mer om den i de kommande avsnitten.

Långtidsutredningar, tankesmedjor, Borgkommission och fria debattörer

Att det i framtiden kommer att uppstå ett gap mellan fyrtiotalistgenerationens efterfrågan av äldre service i olika former, anpassad till de livsnormer som man funnit givna, och den offentliga sektorns förmåga att till ungefärligen nuvarande skattenivåer leverera denna har gradvis blivit allt mer uppenbart.

När Socialdepartementet 1996 gav ut skrifter i serien Välfärdsprojektet nämns den kommande utmaningen inte alls (Antman, 1996).

Går vi till den givna källan för svenskt resonerande om samhällsekonomi på längre sikt, långtidsutredningarna, finner vi följande, gradvis allt tydligare slutsatser.

I *Långtidsutredningen 1999/2000* tar Charlotte Bucht, Jessica Bylund och Jonas Norlin vid Finansdepartementets strukturenhet i *En åldrande befolkning – konsekvenser för svensk ekonomi* (SOU 2000:7, bilaga 9) upp den växande gruppen äldre och de krav denna kan ställa på kommuners verksamhet. Slutsatserna är ganska försiktiga (s 84–98), men det konstateras att kommunerna är den del av det offentliga som kommer att möta de stora utmaningarna. Samma försiktiga slutsatser möter vi i samma långtidsutrednings Bilaga 8, *Finns det en hjälpande hand?*

Det är ungefär samtidigt som Anna Hedborg gör sitt uttalande om en särskild äldreomsorgsförsäkring, Gunnar Wetterberg skriver om ökande framtida åtaganden för anhöriga, makten att begära och tvånget att försaka resurser på äldre dagar (Wetterberg, 2000) och diskussionen drar igång. Tanken på ett framtida välfärdsgap vinner insteg i det offentliga samtalet.

2002 ger Martin Karlsson hos Ohlininstitutet ut skriften *Hur allvarlig är ålderschocken? : en kritisk analys av Sveriges demografiska problem*, där han i likhet med den tidigare långtidsutredningen varnar för alarmistiska framskrivningar, och menar att Sverige i den mån man exempelvis öppnar för högre enskild finansiering inom äldresektorn inte behöver befara en kostnadschock när andelen äldre ökar.

Långtidsutredningen 2003/2004 har ett helt annat fokus på framtida välfärdstjänsters finansiering.

I bilaga 7 för Richard Murray och Ann Lundberg vid Statskontoret långtgående resonemang om effekterna av avgiftsfinansiering och eventuella omsorgspengcheckar på äldreomsorgen. Här finner vi också tanken att det i första hand bör vara ökad offentlig avgiftsfinansiering som prövas, men att denna bör släppa fram ökat inslag av enskilda utförare (SOU 2004:19, bilaga 7, s 129ff).

Då har något tidigare en synnerligen omfattande diskussion om och kartläggning av äldres villkor i många dimensioner lagts fram efter fem års arbete i *Senior 2005* (SOU 2003:91), en tung genomgång på totalt närmare 1 800 trycksidor. Här finner vi bland annat resonemang om vikten av ett tydligare definierat offentligt ansvarstagande och om hur äldre kan ta ökat eget ansvar för sin vardag. Här möter vi som tidigare diskussionen kring en åldrande befolknings samhällsekonomi, men påtagligt är att utredningen i sitt breda anslag inte ser ökade inslag av marknad och egenansvar som ett tydligt alternativ. De scenarier den mejslar ut blir i stället juridikens, politikens, förvaltningens och experternas. Att notera är att utredningens moderata ledamöter i en reservation lägger fram en nationell äldreförsäkring/äldreomsorgspeng som ett tydligt alternativ, skilt från utredningens huvudförslag att bygga vidare på de då (och nu) gällande finansieringsvägarna för äldreomsorgen. (SOU 2003:91, s 529).

Ett betänkande 2007 från Delegationen för mångfald inom vård och omsorg (SOU 2007:37) diskuterar visserligen huvudsakligen vård, men innehåller en bred och djup kartläggning av aktörer, relationer och processer inom den enskilt drivna äldreomsorgen, inklusive boenden (s 62ff). Här finner vi också en diskussion om äldresektorn i ett Europaperspektiv (s 96ff).

I huvudbetänkandet från den senaste slutförda långtidsutredningen (SOU 2008:105), finner vi återigen relativt modererade slutsatser kring följderna av en åldrande befolkning (s 42ff) men också resonemang om vikten av framtida strängare prioriteringar i den offentliga välfärden, liksom tydligare avgiftsfinansiering och ökat inslag av egenbetalning i äldresektorn (s 190ff). Här möter vi också en tydlig markering av att vi måste börja planera för detta redan nu (s 207f).

I juli 2010 offentliggjorde tankesmedjorna Timbro och Arena den tvärpolitiska Borgkommissionens rapport (Timbro & Arena, 2010). I den resonerar ett antal tunga namn från båda sidor av det politiska spektret om den svenska välfärdens framtid. Ordförande i kommissionen var fil dr Per Borg, tidigare statssekreterare (S), ledamöter, Eva Fernvall, Jens Magnusson, Niklas Nordström, Berit Rollén, Lars Tobisson och Monica Werenfels Röttorp.

Kommissionen sammanfattar kortfattat och pedagogiskt de många samstämmiga slutsatser de här tidigare nämnda inläggen kommit fram till, och betonar kraven att nu snarast påbörja reformer för att stärka välfärdsinstitutioner. Den lämnar åt fortsatt debatt att visa om det stärkandet ska ha tyngdpunkten i ökad enskild finansiering, ökad kollektiv finansiering eller lägen mellan dessa

ytterpunkter.

Rapporten kom något efter det att organisationen Sveriges Kommuner och Landsting gav ut sin version av framtidslarm, vilken förutsatte branta kommunala skattehöjningar (SKL, 2010); ett exempel gavs med tretton kronors höjningar, s 29, då verksamhetsexpansion och ambitionshöjningar förutsattes ske inom kommuners och landstings egen regi.

Samma år kom slutligen en rapport från Socialdepartementet (Socialdepartementet, 2010), som bygger på en prognos över demografi, äldrekostnader och vårdkonsumtion fram till 2050, utförd med en särskild prognosmodell, SESIM. Författarna konstaterar som tidigare att antalet riktigt gamla kommer att öka, men drar slutsatsen att kostnadsökningarna kan hanteras, och att ökat arbetsutbud, effektivare vård och omsorg samt bättre folkhälsa kommer att mildra kraven på samhällets välfärdsinsatser.

Betraktaren kan urskilja en allmän tendens i denna debatt bredvid den partipolitiska. Inlägg som lutar något åt vänster tenderar att utmåla de kommande problemen i starka färger och dra slutsatsen att beslut om extra finansiering måste till nu. Inlägg med borgerlig tendens betonar i stället äldres ökade hälsa och effekterna av samhällets ökade arbetsinsatser, produktivitet och resurser, exempelvis genom en höjd pensionsålder. Då ska det också betonas att skälet till den relativa optimismen är att dessa debattörer förutser en högre eller lägre grad av enskild finansiering genom olika former av försäkringar. Utan den utvecklingen faller mycket av de hoppfulla perspektiven.

Borgrapportens författare anmärker speciellt att det är märkligt att ett så hett ämne diskuteras så föga i den allmänna debatten, i synnerhet inte av de politiska partier som ska utgöra ramar för våra överläggningar inför gemensamma beslut. I detta fick de rätt även vad gällde det egna arbetet.

Var står då de politiska partierna – av vilka vi hittills bara sett glimtar – i dag?

En rak vänsterkurs...

Diskussionen inom socialdemokratin kring äldreförsäkring och stärkt finansiering av äldresektorn har såvitt en utomstående kan bedöma hållit en låg, informell nivå. Men har å andra sidan på den nivån varit konsekvent, aldrig ändrat kurs eller torkat ut.

När Anna Hedborg 2001 väckte frågan om en stärkt finansiering av äldreomsorgen genom en särskild offentlig äldreomsorgsförsäkring fick hon utstå mycket stark kritik från den dåvarande socialministern Lars Engqvist. När Pär Nuder i mindre väl valda ordalag tog upp diskussionen om finansieringen av äldresektorn ("köttberg" är ett citat från 2004) blev han starkt åthutad av statsministern Göran Persson.

Sedan dess har emellertid förra socialdemokratiska statsrådet Ylva Johansson som ledamot av socialutskottet och nu vice ordförande i arbetsmarknadsutskottet fortsatt att föra tanken på en särskild äldreförsäkring på tal, exempelvis i en intervju i SPF:s tidning *Veteranen* 11 november 2010, där hon pläderar för det som var Hedborgs förslag (Johansson, 2010).

I Berit Rolléns och Monika Olin Wikmans debattbok *Vi vill inte bli gamla* (Rollén & Olin Wikman, 2008) möter vi strimmor av socialdemokratiskt nytänkande. Anna Hedborg diskuterar äldreboende och konstaterar att frivillig "segregering", alltså att likasinnade tenderar att bo tillsammans, nog kan vara ganska bra (s 62ff). Och i en intervju med den tidigare HSB-ordföranden Gun-Britt Mårtensson kommer förslag om hur bolag kan sköta hemtjänst (i detta fall HSB-ägda sådana, s 77ff).

Ylva Johansson är förstanamn på socialdemokratiska gruppmotioner i riksdagen om vård och omsorg. 2007/2008 betonade partiet visserligen i ortodox anda jämlikhet och likställighet och vikten av ökade resurser till omsorgen, men också betydelsen av mångfald och många mindre välfärdsentreprenörer (Socialdemokraterna, 2007). I en kortare motion från 2008/2009 vill de begränsa ramarna för enskilda vårdgivare, men erkänner indirekt deras betydelse (Socialdemokraterna, 2008a). I en annan bred motion från samma år (Socialdemokraterna, 2008b) öppnas perspektiven åter mot en stärkt roll för den nationella nivån när det gäller exempelvis kvalitetssäkring inom välfärdsinstitutioner. Här finner vi också underskrifter från Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Från partiledningsnivå och i Socialdemokraternas programmaterial finner man emellertid inget av denna mot institutionella förändringar vettande diskussion. Håkan Juholt har som partiordförande intagit en ortodox position, där kraven på stärkta resurser inom nuvarande institutioners ram dominerar. Initierade bedömare menar emellertid att det beslut som socialdemokratiska partistämmor nu tagit om välfärdsfinansiering formulerats så, att det är oskäligen vinster som förs ut ur verksamheter, inte vinster i sig som socialdemokratin vänt sig mot, samtidigt som man skärpt kraven på kvalitetskontroll och kvalitet i all äldreomsorg. Man har alltså dels öppnat för en nationell nivå, dels inte stängt dörren för enskild vård i sig.

Att märka är att socialdemokratin också markerat ett intresse för en reformering av RUT-avdragen, så att de mer skulle riktas mot äldre. Här finns således ytterligare en öppning, nu för diskussioner om utvidgad RUT växlad mot strängare prioriteringar av hemtjänst. Inför valet vände sig partiet också mot skillnaderna i hemtjänsttaxor mellan olika kommuner och pläderade för en nationell norm, låt vara en subventionerad sådan. Det finns således en bas för resonemang om ökad betydelse för en nationell nivå och motsvarande minskade ramar för den kommunala.

Att vänstern skulle acceptera reformer inom finansieringen av äldreomsorgen lika snabbt som reformerna inom pensionssystemet, bedöms dock inte som troligt om man diskuterar med social-

demokratiska bedömare. Äldreomsorgen involverar betydligt fler partiföreträdare på lokal nivå; den organisatoriska basen för engagemanget är så mycket bredare.

Miljöpartiet har, för att övergå till nutidens mittparti, inte med någon diskussion om finansiering i sitt äldrepolitiska material, som huvudsakligen består av diskussion om standardgarantier. I samtal med enskilda miljöpartistiska möter man också regelmässigt tanken att enskilda alternativ naturligtvis kan finnas, men deras förekomst är tecken på problem och politiska misslyckanden i att nå en god standard för alla.

Avtagande borgerlig konkretion

På den borgerliga sidan har debatten i och för sig en gång väckts, och detta på politiskt ganska tung nivå. Som nämndes tidigare motionerade Jan Björklund 2003 i Stockholms stad om införande av en äldreomsorgspeng av samma slag som skolpengen (Folkpartiet, 2003). Året efter lades en likalydande flernamnsmotion i riksdagen med Allan Widman som förstanamn (Folkpartiet, 2004). I motionen refereras till reformerna i skolan och barnomsorgen. Motsvarande krav finns, med nedtonad teknisk aspekt, i en idéskrift om äldreomsorgen från 2007 (Folkpartiet, 2007). En breddning sker här eftersom partiet också framhåller möjligheterna med enskilda ålderdomshem av modernt snitt. I materialet behålls dock kommunerna som ansvariga för finansieringen i stort. I ingen av dessa tre nämnda källor nämns möjligheter för enskilda att tilläggsbetala inom själva pengsystemet.

Några punkter som problematiserar dagens finansiering av äldreomsorgen finner vi emellertid inte i partiets valmaterial inför 2010 års val. Dock vill partiet nu bygga ut RUT-avdraget för äldre över 80 år (Folkpartiet, 2010). Det är också tänkvärt att Folkpartiet har börjat tala om ökat statligt engagemang i äldreomsorgen genom en nationell standardgaranti.

I huvudsak handlar emellertid partiets aktuella material om standardhöjningar och förbättringar inom dagens institutionella ramar.

Kristdemokraterna är det parti inom alliansen som ofta haft en politisk tyngdpunkt i äldrefrågor. Genom statsråden Göran Hägglund och Maria Larsson på Socialdepartementet har partiet också varit nära förbundet med den äldrepolitik som alliansen för. Så har LOV-reformerna varit KD:s speciella valfrihetsreform.

Resonemang om en äldreförsäkring eller allmän omsorgspeng har dock tydligen inte förts i organiserad form; i den mån diskussioner har förekommit har de konstaterat att exempelvis det tyska systemet egentligen är ett slags ATP-lösning utan individuellt fonderade medel. Med hänvisning till Socialdepartementets LEV-projekt (Socialdepartementet, 2010), poängterar också Hägglund och Larsson att några institutionella förändringar inom äldresektorn inte behövs (Hägglund & Larsson,

2010). Dagens kollektiva välfärdslösningar kommer att fungera även framgent.

Inom Moderaterna ser vi en gradvis koncentration till den handfasta äldrepolitiken på kort sikt. I reservationen till den nämnda utredningen *Senior 2005* från 2003 formulerar bland andra moderater den då blivande socialförsäkringsministern Cristina Husmark Pehrsson en nationell äldreomsorgs- peng (SOU 2003:91, s 529). Fortfarande 2008 efterfrågar dåvarande MKF-ordföranden Magdalena Andersson samma reform (i Rollén & Olin Wikman, 2008, s 31f), liksom riksdagskollegan Cecilia Widegren i intervju (Widegren, 2009). Riksdagsledamoten Johnny Munkhammar har därefter motionerat i frågan 2010 (Moderaterna, 2010).

På kommunalpolitisk nivå ser vi hur tanken på en "omsorgspeng" har spritt sig exempelvis till Göteborg (Moderaterna, 2011). Samma förslag finns i många kommuner.

I det moderata programmaterialet märks dock inte någon diskussion som går utanför dagens institutionella ramar eller finansieringsformer. Moderaterna närmar sig äldreområdet utan ambitioner att systemförändra. Intrycket bekräftas vid samtal med moderata företrädare; partiet vill på intet vis väcka en diskussion om systemskifte.

Såväl moderater och folkpartister betonar vid samtal också betydelsen av den kommunala nivån och det kommunala självstyret. Välfärdsreformer som går emot kommunpolitiker som särgrup- pering är sannolikt inget som initieras inom partiorganisationen, utan något som eventuellt mognar i andra politiska miljöer.

Däremot kan man i exempelvis statssekreteraren Per Schlingmanns anföranden (se inlägg under Axesskonferens 2010, Schlingmann, 2010) urskilja en tydlig ansats till principiell välfärdsdiskussion. Här nämns betydelsen av kommande valfrihet och individualisering inom de olika välfärdssystemen, och en idémässig grund för reformer av samma slag som inom pensionssystemet läggs. Här finner man inget principiellt stöd för kommunalt inflytande på bekostnad av de enskilda valmöjligheterna.

En reform med kniven mot strupen

Den bild som tecknats visar ett tydligt drag: det finns en ovilja hos de etablerade politiska partierna att gå före, agera proaktivt. Ett antal långtidsutredningar, ett antal kvalificerade debattörer och organisationer har efterlyst initiativ för att börja utreda en reform vars element kan punktats som:

- Ökad avgiftsfinansiering av äldreomsorgen
- Hårdare prioriteringar
- Tydligare nationella normer för kvalitet och nivå
- Möjlighet till individualisering i olika former.

Var sedan dessa punkter detaljerat ska landa kan vara osäkert, att de landar är otvivelaktigt. Det politiska spelet på vägen dit kommer att handla om hur de ska förhålla sig till varandra, hur de olika partierna ska slippa förlora ansiktet och hur reformer ska lirkas igenom det skikt av kommunpolitiker i alla partier som i dag i praktiken är en broms. Socialdemokraterna har här en tydligare och mer konsekvent hållen linje, med den kollektiva finansieringen som grund. De borgerliga har efter regeringsmakten gradvis blivit allt mer diffusa, och tycks allmänt sett mena att en konsekvent arbetslinje ger tillräckligt stora skatteintäkter för att några institutionella förändringar inte ska behöva göras. Indirekt har dock båda sidor så många kompromissöppningar i sina resonemang att en reform som innebär övergång till en nationell äldresektorsfinansiering, en nationell äldreomsorgs- och äldreboendepeng, ter sig sannolik inom tio år.

Det finns dessutom en faktor som inte nämns i debatten, vilken kommer att driva fram en snabb utveckling bort från kommunalt ansvar för äldreomsorgen: påfrestningarna av fler äldre och av en tydligare och strängare ransonering.

Den kommer snabbast att ge sig till känna i de mindre landsortskommunerna med relativt hög medelålder. Ett extremt exempel från i dag är Ydre kommun i Östergötland, med 3 700 invånare. Av dessa hade våren 2011 omkring 200 färdtjänst. Effekterna av en åldrande befolkning kommer att utsätta de kommunala organisationerna, ofta personaltäta och komplexa men ytterst sett lekman-naleda, för mycket stora påfrestningar.

Vi kan här jämföra med sjukvården, där problemet möts i dag. Å ena sidan finns starka rationella skäl att kraftsamla resurser till de svårast sjuka, och till dem som är i akut behov av vård. Å andra sidan finns ett starkt tryck från politiskt starka grupper för en ökad tillgänglighet i vardagssjukvården, exempelvis genom kortade väntetider på akutmottagningar eller bättre tillgänglighet i primärvården för vardagssjukdomar och barn, unga och medelålders, sjukdomar som visserligen kan vara obehagliga, men där ökade vårdinsatser sannolikt inte är värdeekonomiskt motiverade.

Den landstingspolitiska arenan är mer avskärmad från allmänheten, jämfört med den kommunala. De valda är färre och mer specialiserade, mötesplatserna med avlägsna och medierna inte närvarande. Ändå har rationaliseringar och sådant som sjukhusnedläggningar skapat debatter och reaktioner som varit svåra att hantera för det politiska systemet.

Morgondagens äldreomsorg kommer att präglas av långt tydligare prioriteringar och ransoneringar än dagens. Det är svårt att tro att kommuners förtroendevalda, som verkar mycket nära allmänheten och är starkt sårbara för mediekritik, skulle orka förvalta denna kommande äldreomsorg. Viljan från kommunpolitiker att lämna över ansvaret för de många nej-besluten till mer professionellt

styrda instanser längre bort från vanliga människor kommer att öka betydligt. Vi kan jämföra med reformeringen av sjukförsäkringen. Den omläggning som skett här skulle aldrig ha varit möjlig om det hade varit kommuners förtroendevalda som på egen hand måst försvara den.

Den främsta drivkraften för en omläggning från kommunalt ekonomiskt ansvar för äldreomsorgen till en nationell försäkringslösning kommer inom några år att vara Sveriges kommunpolitiker.

Ett rimligt antagande är att en nationell allmän och offentlig äldreomsorgsförsäkring är i kraft omkring år 2020, och att kommunerna i praktiken då inte längre har kvar finansieringsansvaret för äldreomsorgen. En grund skulle kunna läggas av en utredning 2015–2019, som avför frågan från valet 2018. Det blir en reform uppifrån, ungefär som omläggningen av pensionssystemet eller säkerhetspolitiken. Inte lika konfliktfri i födelsen, men tillräckligt svårgenomskådad, invecklad och kompromisspräglad för att skydda de deltagande politiska partierna från alltför hårda reaktioner.

Den försäkringen kommer att innefatta möjlighet till enskilt betalda tilläggsalternativ, och följa den enskilde var han eller hon än bor, ungefär som sjukförsäkringen i dag. Hur stor del som sedan är egenfinansierad utanför den offentliga delen återstår att se.

5. HOT ELLER MÖJLIGHET?

Inget ändras, inget ändras, inget ändras. I går ändrades det mesta, så nu ändras inget. Ett antal nyligen inträffade större omläggningar av svensk politik har gått till på detta vis: exempelvis utvecklingen från värnpliktsförsvar i Sverige till yrkesförsvar i Afghanistan eller gången från ATP till PPM. Sannolikt blev förändringarna möjliga just därför att processen inte var transparent, utan skyddades från allmän insyn och debatt när de mognade fram.

På samma vis får en betraktare ett mycket starkt intryck av att de reformer inom äldresektorn av svensk offentlig välfärd som påtalats, förutsagts och efterlysts inom utredningsvärld, kansli-hushöger, tankesmedjor och experter, nu i över tio år nog kommer. Men att de snarare genomförs uppifrån för att därefter förankras, i stället för att ta form av folkrörelsekrav och partiopinioner.

Kanske är detta begripligt i ett land där politiken under många år karaktäriserats av att begreppet "reform" inneburit att något särintresse fått resurser av skatteintäkterna. Kravmaskinerna står lika tätt runt svenska politiska partier som fordonen på gräsplanen framför veteranbilsklubbens årsmöteslokal. Att genomföra reformer för att göra tydligare prioriteringar och minskad offentlig finansiering är som att stryka kattskinnet mothårs.

Däremot framstår det som helt klart för en betraktare att reformer kommer att genomföras inom tio år. Frontlinjen mellan höger och vänster går mellan olika grader av skatt, egenfinansiering, avgiftshöjd, valfrihet, påverkan av RUT-subventioner och andra tekniska faktorer. Att mer kommer att styras av beslut på det nationella planet är lika klart – socialdemokraterna talar om kvalitetsnormer, de borgerliga tidigare om äldreomsorgspeng.

Lika klart är det att minskad kommunal roll i finansiering, fördelning och utförande av äldreomsorg minst av allt är en hämsko för lokala utvecklingsmöjligheter. I synnerhet för regioner utanför storstäder kan äldresektorn förvandlas från en kommunal kostnadspost till en lokal tillväxtfaktor. I synnerhet gäller detta efter införandet av en nationell äldreomsorgsförsäkring/-peng.

Människor som ofta har hög köpkraft men som inte är lika bundna av närheten till arbetsplatser kommer att planera för sin vardag, väga närhet till vänner och anhöriga mot kostnader och annan livskvalitet. Här har områden som visat sig ge hög livskvalitet goda chanser att få tillskott och inflyttning. Nota bene om de samtidigt har goda kommunikationer och inte ger inflyttare en känsla av isolering.

Men A och O för att det ska vara aktuellt att flytta är att den som funderar på detta ser att valfriheten och kvaliteten i omsorg och vård när man blir riktigt gammal fungerar. Den som väljer ett nytt liv

vid 65+ gör detta i hög grad för att slippa välja om vid 85 eller 90.

De regioner som inser detta, och nu bäddar för framväxten av en bred äldresektor ur det som en gång var en kommunal planekonomi, de regionerna kommer att bli vinnare. För dem är ett åldrande Sverige en möjlighet, inte ett hot.

Den som fångar utvecklingen vinner

I diskussionerna kring regional tillväxt kring Kalmarsund har tanken att vara attraktiv för medelålders plus-inflyttare inte mötts med större entusiasm. Det var varit, som Bo Malmberg uttryckte det, "det önskade rådet". Att fånga några promille av storstadsregionernas nyblivna pensionärer under de kommande åren är ändå en väg, kan vi konstatera, för att öka den ekonomiska tillväxten och sociala bredden i det område som skulle kunna bli ett Sveriges Florida.

Vad måste då göras, och göras i tid, lokalt för att fånga en sådan inflyttning?

En övergripande och politiskt helt okontroversiell grund är att de som påverkar politiskt måste vara eniga om att en äldres möjligheter till god omsorg är ett centralt politiskt mål.

Ett lika grundläggande moment, men mer svåruppnåeligt, är det politiska målet att människor i förväg ska kunna förutsäga och påverka hur de ska leva när de blivit så gamla att de inte kan klarar sig själva, utan behöver kontinuerlig omsorg och tillsyn. Det ska vara naturligt att vid 65–70 år kunna ordna så att man inte utsätts för obehagliga överraskningar vid 85–90.

Den sista allmänna punkten är däremot kontroversiell, nämligen att politiker och beslutsfattare måste frigöra sig från tanken på en äldreomsorg som ett område präglad av lokala behov, kommunal planering och som en kommunal kostnadspost, för att i stället börja urskilja en lokal äldrebransch, vars växande ger arbetstillfällen, samhällsliga intäkter och vars relationer sträcker sig långt över det geografiskt lokala.

Gör beslutsfattare det, kan de också börja bädda för en miljö av företagande inom denna äldrebransch, ge människor inom äldresektorn möjlighet att nu börja utveckla nya förmågor och nya yrkesmässiga relationer.

Det innebär sådana moment som:

- Införande av valfrihet för gamla att välja hemtjänst genom LOV i alla tre kommuner.
- En politiskt positiv attityd till RUT-företagande.
- En positiv attityd i den kommunala planeringen till nya enskilda äldreboenden med olika omsorgstäthet och till att samarbeta med dessa.

- En öppen attityd när det gäller byggnadslov och fastighetsinvesteringar för enskilda senior- och äldreboenden.
- En öppen attityd till personal som vill starta eget.
- En allmänt positiv attityd till nyföretagande.
- En öppenhet mot kvalitetsmätningar, granskningar och ansvarsutkrävande inom äldresektorn, såväl den egna kommunala som den enskilda.
- Opinionsbildning kring och i partier för införande av en äldreomsorgs- och boendeförsäkring på nationell nivå.

Det talas ofta om att kompetenskluster växer fram där det offentliga samverkar – oftast som beställare – med privata leverantörer och utförare. Det finns, om vi bara har viljan, goda möjligheter att odla upp ett kompetenskluster inom äldresektorn. Ett kluster som kommer att verka lika positivt för Kalmarsund som någon besöksnäring av i dag.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Antman, Peter (1996), *Barn- och äldreomsorg i Tyskland och Sverige : Sverigedelen*. Stockholm: Socialdepartementet. Välfärdsprojektets skriftserie, 5.

Arfwedson, Jacob (2010), *På ryggen från ålderdomshemmet : Tysklands äldrevårdsförsäkring och vad vi kan lära av den*. Stockholm: Timbro.

Borgholms kommun (2010), *Årsredovisning 2009*. Borgholm: Borgholms kommun.

Emilsson, Peje (2010), "Dags för en radikal reform av den svenska äldrevården". *Dagens Nyheter*, 2010 01 24.

Folkpartiet (2003), "Införande av äldreomsorgspeng för valfrihet i boendet". Motion 2003:11 av Jan Björklund m fl (FP). Stockholm: Stockholms stad.

– (2004), Riksdagsmotion 2004/05:So467 Äldreomsorgspeng, av Allan Widman m fl (FP).

– (2007), "Du ska få bestämma själv, också på äldre dar : idéskrift om äldreomsorgen". Stockholm: Folkpartiet.– (2010), *Tydliga rättigheter för äldre : rapport 2010 07 06*. Stockholm: Folkpartiet.

Hedborg, Anna (2001), "Låt 40-talisterna betala". *Dagens Nyheter*, debattsidan, 2001 01 26.

Hägglund, Göran & Larsson, Maria (2010), "Mer än fördubblade kostnader för äldreomsorgen". *Newsmill*, 2010 06 30, <<http://www.newsmill.se/node/25244>>. Läst senast 2011 08 25.

Johnsson, Anders (2002), *Bör hela Sverige leva?* Stockholm: Reforminstitutet.

Johansson, Ylva (2010), "S-ledare : spara till äldreomsorg" (intervju). *Veteranen*, 2010 11 11 se <http://www.veteranen.se/nyheter/3507-s-ledare-spara-till-aeldreomsorg>

Kalmar kommun (2005), *Befolkningsprognos för Kalmar kommun 2004–2030*. Kalmar: Kalmar kommun, kommunledningskontoret, mark- och planeringsenheten.

– (2008), *Planering för seniorbostäder och andra boendeformer för äldre*. Kalmar: Kalmar kommun, kommunledningskontoret.

– (2010), *Årsredovisning 2009*. Kalmar: Kalmar kommun.

Karlsson, Martin (2002), *Hur allvarlig är ålderschocken? : en kritisk analys av Sveriges demografiska problem*. Stockholm: Bertil Ohlin Institutet. Skriftserie nr 2.

Konkurrensverket (2008), *Fritt val i vård och omsorg*. Stockholm: Konkurrensverket.

Malmberg, Bo (2010), *Befolkning och framtid : anförande vid regiondagarna 2010, 27–28/1, 2010*. Kalmar: Regionförbundet i Kalmar län.

Moderaterna (2010), Riksdagsmotion 2010/11So 548 Äldreomsorgspeng, av Johnny Munkhammar.

– (2011), Moderaterna i Göteborg, se <<http://www.goteborg.moderat.se/var-politik/ekonomiskt-ansvarstagande/>>. Läst senast 2011 08 25.

Mörbylånga kommun (2010), *Årsredovisning 2009*. Mörbylånga: Mörbylånga kommun.

Olsson, Hans (2009), "Vård- och omsorgsförsäkringar : alternativ till välfärdens finansiering?". Underlag till *Möjliga och omöjliga lösningar*. Stockholm: Pensionsmyndigheten.

Regionförbundet i Kalmar län (2007), *Förslag till utvecklingsplan för besöksnäringen i Kalmar län 2007–2010*. Kalmar: Regionförbundet i Kalmar län.

Rollén, Berit & Olin Wikman, Monika (2008), *Vi vill inte bli gamla som äldreomsorgen ser ut i dag*. Stockholm: SNS.

SCB (2010), *Äldre och personer med funktionsnedsättning : regiform m m för vissa insatser år 2009 : kommunala insatser enligt socialtjänstlagen*. Stockholm: SCB.

Schlingmann, Per (2010), videoinspelat anförande vid Axesskonferensen "Välfärdsstatens framtid", 2010 05 20, se <<http://www.axess.se/tv/player.aspx?id=1869>>. Läst senast 2011 08 25.

SEB (2003), "Dyrt med många åldringar". Artikel i *Dagens Nyheter*, 2003 01 30, se <<http://www.dn.se/ekonomi/dyrt-med-manga-aldringar>>. Läst senast 2011 08 25.

Skatteverket (2011), pressmeddelande 2011 07 18, se till meddelandet länkade redovisningar för första halvåret 2010 och 2011, <<http://www.skatteverket.se/omskatteverket/press/pressmeddelanden/riks/2011/2011/okaderotochhushallsavdragforstahalvaret2011.5.70ac421612e2a997f85800098945.html>>. Läst senast 2011 08 25.

SKL (2009), *Öppna jämförelser 2009 : vård och omsorg om äldre*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

– (2010), *Framtidens utmaning : välfärdens långsiktiga finansiering*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

– (2011), *Preliminär kostnads- och LSS-utjämnning 2012*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting. Cirkulär 11:24, med åtföljande excelbilaga Bilaga 1 : Standardkostnad 2012 samt bidrag/avgift.

Socialdemokraterna (2007), Riksdagsmotion 2007/08 So 558, av Ylva Johansson m fl.

– (2008a), Riksdagsmotion 2008/09 So 13, av Ylva Johansson m fl.

– (2008b), Riksdagsmotion 2008/09 Fi 291, av Ylva Johansson m fl.

– (2011), svar direkt om RUT, se <<http://www.socialdemokraterna.se/SvarDirekt/Fraga/12-Hushallsnara-tjanster-RUT-avdrag>>. Läst senast 2011 08 25.

Socialdepartementet (2010), *Den ljusnande framtid är vård : delresultat från LEV-projektet*. Stockholm: Socialdepartementet. Rapport S 2010:021.

Socialstyrelsen (2010), *Stimulansbidrag LOV : slutrapport*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2000:7 *Långtidsutredningen 1999/2000. Bilaga 8 : finns det en hjälpande hand?*. Stockholm: Fritzes.

– 2000:7 *Långtidsutredningen 1999/2000. Bilaga 9 : en åldrande befolkning – konsekvenser för svensk ekonomi*. Stockholm : Fritzes.

– 2003:91 *Senior 2005. Huvudbetänkande, huvudvolym*. Stockholm : Fritzes.

– 2004:19 *Långtidsutredningen 2003/2004. Bilaga 7 : alternativ finansiering av offentliga tjänster (av Statskontoret)*. Stockholm : Fritzes.

– 2007:37 *Vård med omsorg : möjligheter och hinder : betänkande från Delegationen för mångfald inom vård och omsorg*. Stockholm : Fritzes.

– 2008:105 *Långtidsutredningen 2008 : huvudbetänkande*. Stockholm : Fritzes.

Stockholms stads utrednings- och statistikkontor, USKAB, se <<http://www.uskab.se/images/stories/excel/b229.htm>>. Läst senast 2011 08 25.

Thorslund, Mats (2010), *”Äldreomsorgens utmaningar : i dag och i framtiden.”* Underlagsrapport till Timbro/Arena Idé-kommissionen rörande välfärdens framtida finansiering. 2010 06 14. Stockholm : Karolinska institutet, Aging research center, 2010.

Tillväxtverket (2009), *Valfrihetssystem : en möjlighet för dig?*. Broschyr. Stockholm: Tillväxtverket.

– (2011), *”Lagen om valfrihetssystem inom vård och omsorg (LOV)”*, se, <<http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/insatserfortillvaxt/vardochomsorglagenomvalfrietlov.4.21099e4211fdb8c87b800017768.html>>. Läst senast 2011 08 25.

Timbro & Arena (2010), *Vi har råd med framtiden : rapport från kommissionen om välfärdens framtida finansiering.* Borgkommissionen. Stockholm: Arena Idé och Timbro.

Wetterberg, Gunnar (2000), *Vad varje femtioåring bör veta om framtiden.* Stockholm: Pensionsforum.

Widegren, Cecilia (2009), *”Framtidens sjukvård under Cecilias lupp i Västgöta Tidningar”*, se, <http://www.moderat.se/web/Nyheter_1065.aspx>. Läst senast 2011 08 25.

TIMBRO [VÄLFÄRD], KUNGSGATAN 60, BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM

TEL 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE

